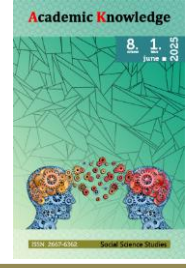


Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 29.01.2025
Kabul Tarihi / Date Accepted : 07.04.2025
Yayın Tarihi / Date Published : 30.06.2025
Yayın Sezonu / Pub Date Season : Bahar / Spring



Keçecizade İzzet Molla'nın Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-İ Resûl Başlıklı Kasidesinin Üslup İncelemesi

İlhan SOYLU*

Anahtar Kelimeler:

Keçecizade İzzet
Molla,
Kaside,
Naat,
Muhteva,
Üslup.

ÖZ

19. yüzyılda yaşayan Keçecizade İzzet Molla, manzum ve mensur eserleriyle Divan şiirinin son usta şairlerinden biridir. Asırlar süren bu şiir geleneğinde kaside ve naat, şairlerin vazgeçilmez nazım şekli ve türleri arasında yer alır. İlham kaynaklı olup içten ve samimi duyguların lirik bir anlatımla dile getirildiği naat, Divan şiirinin en yaygın ve beğenilen türlerindendir. Bu makalede, İzzet Molla'nın Divan'ının hemen başında yer alan ve doğrudan Hz. Peygamber'e methiyeyle başlayan 50 beyitlik naatı, üslup yönünden değerlendirilecektir. İlk olarak kasidenin dil içi çevirisi yapılacak sonra dil, ses ve şekil özellikleri incelenecek, akabinde muhtevası, bölümleri ve edebî/estetik yönü üzerinde durulacaktır.

Style Analysis of Keçecizade İzzet Molla's Qasida Titled "Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl"

Keywords:

Keçecizade İzzet
Molla,
Qasida,
Eulogy,
Contents,
Style.

ABSTRACT

Keçecizade İzzet Molla, who lived in 19th century, is one of the last master poets of Divan Literature with his verse and prose Works. In this century-long poetry tradition, qasida and eulogy are the poets' essential verse form. The naat, which is based on inspiration and expresses heartfelt and sincere feelings with a lyrical expression, is one of the most common and admired genres of Divan poetry. In this article, İzzet Molla's 50 couplet naat, which is located at the very beginning of his Divan and begins with a direct eulogy to the Prophet, will be evaluated in terms of style. Firstly, paraphrasing of the qasida will be done then its linguistic, phonetic and morphological features will be analyzed, then its content, parts and literary/aesthetic aspects will be emphasized.

* Doktora Öğr., İnönü Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, ilhansoylu2@hotmail.com, Orcid ID: 0000-0002-0484-2112

GİRİŞ

Edebi metinler özel, özgün ve özlü bir dil kullanımıyla oluşturulur. Üslup kaygısı, estetik bir haz ve amaç taşıyan bu metinlerde, bazen okuyucuyu duygulandırmak, coşturmak, eğlendirmek; bazen de tasvir ve tahkiyeyle bir olay, durum, yaşantı veya hayali göz önünde canlandırmak amaçlanır. Yazarlar, bu amaçlar doğrultusunda üzerinde duracakları konu, niyet ve iletiye göre nazım şekilleri ve türleri tercih ederler. Edebiyatımızda geçmişten günümüze duygu, düşünce, yaşantı ve hayalleri dile getirmek için birçok nazım şekli ve türü kullanılmıştır. Edebî bir metin oluşturmak için tercih edilen bu şekil ve türler, bizlere hem üslup hem de muhteva hakkında ön bilgiler ve ipuçları sunar. Bu makalemde üslup incelemesi yapacağım metnin nazım şekli kaside, nazım türüyse naattır. Nazım şekli, bize metnin övgü içerikli olduğunu, nazım türü de bu övgünün dinî övgü içerdiğini ima eder. Na't türünü, diğer kaside türlerinden ayıran önemli bir özelliği de yapmacılıktan uzak, içten, yürekten ve samimi bir anlatıma sahip olmasıdır.

Kuran-ı Kerim'in birçok ayetinde Hz. Muhammed'in örnek şahsiyeti ve yüce ahlaki övülmüştür. Bizzat Allah ve meleklerinin methettiği, salat ve selam getirdiği¹ Hz. Peygamber'i övmek, onun hayatının her anını, her sözünü naksetmek, bütün İslamî Dönem şairlerinin bilhassa Divan şairlerinin gayesi olmuş ve bu çerçevede hadis-i erbaından esmâ-ı nebiye, mevliden hilye-i şerife, miracnâmeden naata geniş ve zengin bir peygamber edebiyatı geleneği oluşmuştur.

"Dilimizin ses bayrakları olan yazarlarımızın, asırlardan beri aynı şevk ve heyecanla dile getirdikleri peygamber sevgisi, çok değişik türlerde ele alınmış olmakla birlikte, işin edebî açıdan mükemmel örneklerini daha çok naatlarda görmek mümkündür. Çünkü peygamberin hayatına dair herhangi bir olay örgüsünü anlatan şair, ele aldığı konu gereği lirizmi yakalamakta zorlanır. Oysa doğrudan peygamber övgüsüne adanmış örnekler olan naatlar, lirik anlatıma çok uygun bir türdür. Bu yüzden ki, edebiyatımızda peygamber sevgisinin en güzel örneklerini bu tarz şiirler arasında görmek mümkündür" (İsen,1997: 361-370).

Bu sevgi halesi içerisinde asırlardır Hz. Peygamberle ilgili eserler arasında en geniş ve zengin yeri, Hz. Muhammed'in vafına ve methine mahsus bir tür olan naatlar alır. Birkaç beyitten yüzlerce beyte kadar uzanan bu tür, milletimizin ona olan derin ve içten bağlılığının bir göstergesi olurken naat yazmak, okumak, dinlemek, bestelemek gelenekleşmiş, cami ve tekkelerdeki ibadetlere dâhil edildiği gibi ibadethaneleri de na'at levhaları tezyin etmiştir (Yeniterzi,2004:2).

Na'atın sözlük manası; "bir şeyi methederek anlatma, vasıflandırma"; edebiyat ve terim anlamıysa "Hz. Muhammed'i övmek üzere yazılan şiirler" (Devellioğlu, 1997:809)dir. Daha geniş ifadeyle naat, Hz. Muhammed'e duyulan sevgi ve hürmeti dile getiren; onun doğumunu, miracını, mucizelerini, mübarek ahlakını, siret ve suretini överek tasvir ve tavsif eden; yaratılışın gayesi, mahlûkatın ekmeli, enbiyanın serveri oluşu vb. yönlerden metheden, onun ümmetinden olma ve şefaatine erme isteğini coşkulu bir lirizm ve yakarıyla ortaya koyan dinî şiirlerdir.

İşte biz, bu makalemizde Divan şiirinin son temsilcilerinden biri olan Keçecizade İzzet Molla'nın "Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl" başlıklı naatını üslup açısından değerlendirmeye çalışacağız.

¹ 1 "Kuşkusuz Allah ve melekleri peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona tam bir teslimiyetle salât ve selâm edin." 33/56

1. ÜSLÛP İNCELEMESİ

Kuşkusuz şiirin özü kadar sunuluşu, söze dönüştürülmesindeki içtenlik, yakınlık, ses ve anlam bakımından şairin gösterdiği ustalık da önemlidir. Hatta bu öğelerinin içerikten daha önemli olduğunu da söyleyebiliriz (Aksan, 2016:35). İşte şairin eserin özü ve içeriğini ifade etmede gösterdiği hüner ve ustalığa, kendine özgü anlatıma üslup diyoruz. Önceleri Batı dünyasında retorik, Doğu dünyasında belâgat olarak adlandırılan üslup, asırlarca gelişerek günümüze kadar gelmiştir. Biçem, deyiş, özanlatı, eda, tarz (Çalışkan, 2010:33-34) gibi farklı adlarla dile getirilen üslup sözlükte “anlatma, oluş, deyiş veya yapış biçimi, tarz; edebiyat terimi olarak da sanatçının görüş, duyuş, anlayış ve anlatıştaki özelliği veya bir türün, bir çağın kendine özgü anlatış biçimi, biçem, tarz, stil” (TDK Güncel Türkçe Sözlük) olarak ifade edilir.²

Bir metnin üslubu yapı, fonksiyon ve oluşum bakımından incelenebilir. Bunlardan bazıları dile ait geleneğe, edebi türe ve devre bağlıdır; bazıları ise kelimayı ortaya koyan yazara aittir. Kısacası devre, türe ait olanla ferdi olan iç içe geçmiştir. Rolan Barthes, bunlardan devre ve edebi türe ait olanlara yazı, ferdi olana ise üslup adını verir (Aktaş, 2014:42).

Aksan, sunuluş olarak ifade ettiği üslubu, şiirin özündeki duygu, düşünce, imge ve tasarımların dilde anlatım bulması, şiirin sözcüklere dökülerek okuyan/dinleyene iletilecek biçimi alması (2016: 48) olarak ifade eder ve sunuluş başlığı altında birçok öğeden bahseder. Aktaş ise üslup incelemede hareket noktası, metinde dil malzemesinin nasıl kullanıldığı, bu malzemeye ait farklı unsurlar arasındaki ilişkilerin ne olduğu ve niçin kullanıldığıdır, dedikten sonra (Aktaş, 2014: 44) üslupla ilgili çalışmaları iki grupta toplar:

1- İfadeyi esas alan inceleme: Şekle ait unsurların bir başka deyişle gösteren, lafız, kelimayı, ibare, sözce olarak ifade edilen dil malzemesinin kullanılışı arasındaki ilişkileri inceler.

2- Ferdîyetle ifade arasındaki ilişkileri esas alan inceleme: Metindeki ifade, şekil ve dilin yazan ve konuşan insan seviyesinde değerlendirilmesi olarak açıklayabileceğimiz bu inceleme tarzı edebî tenkide yakındır (Aktaş, 2014:45).

Bu üslup çalışmasında daha çok ifadeyi esas alan bir inceleme üzerinde durulacaktır.

Cafer Mum, “Koca Ragıp Paşa'nın Söyler Redifli Gazeli Üzerine Üslup İncelemesi” başlıklı makalesinde, Sîrûs Şemissâ'nın da sözlerine dayandırarak bir metni üslup bakımından değerlendirirken dil, muhteva ve edebî yönden olmak üzere üç başlık altında incelemenin en sade ve en işlevsel yöntem olduğunu (2018: 106) ifade etmiş, incelemesini yaptığı gazeli de bu üç başlık altında -dil özellikleri, muhteva özellikleri ve edebî özellikleri- değerlendirmiştir. Ele alınacak kasidede üslup inceleme bakımından kıymetli ve uygun görülen bu yöntem esas alınacaktır. Keçecizade İzzet Molla'ya ait “Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” başlıklı naat; kasidenin dil özellikleri, muhtevası ve edebî/estetik yönü başlıkları altında değerlendirilecektir.

NU'ÛT-I RİSÂLET VE ÂL-İ RESÛL

1 Yâ Muhammed mîz-bânuñdur cenâb-ı kibriyâ

Didi zâtı zâtuña ehlen ve sehlen merhabâ

2 Buldı rif'at 'arş-ı a'lâ hâk-i pâyiñden senüñ

Makdemüñle iftihâr itse felek bir iş mi yâ

3 Nüh felek devr itmeden togmazdan evvel âfitâb

² Yerli ve yabancı kaynaklı birçok üslup tanımı için bk. Çalışkan, 2010: Üslup ve Üslup Bilimi Üzerine-1.

Mîhr idüñ sen 'âlem-i vahdetde yâ nûre'l-hüdâ
 4 Zât-ı pâküñ itdi zât-ı pâkine âyîne Hak
 Sırr-ı hestî nûr-ı didâruñdan oldı rû-nümâ
 5 *Küntü kenzüñ* cevheridür âfitâb-ı tal'atüñ
 Pertevüñ itdi bu zerrât-ı cihânı iktizâ
 6 Zâtuñı mühr-i nübüvvetle be-nâm itmişdi Hak
 Dahı nakş olmazdan evvel levhe nâm-ı Mustafâ
 7 *Kâf u nûn* terkîb olunmazdan mukaddem var idüñ
 'İlm-i Hak'da yine zâtuñ idi hatmü'l-enbiyâ
 8 Tâk-ı bâlâ-yı sarây-ı âsmân halk olmadan
 Âstân-ı devletüñ oldı melâz-ı asfiyâ
 9 Rûy-ı gendüm-gûnuñuñ fikriyle kendin itdi gayb
 'Amd ile sâdır ola hâşâ ki Âdem'den hatâ
 10 Aradı deryâda sen dürr-i yetîmi sû-be-sû
 Bunca dem Nûh oldı keştî-i talebde nâhudâ
 11 İbni Âzer Mekke'yi esnâmdan tathîr idüp
 Makdemüñ şevkiyle itdi Ka'betu'llâhı binâ
 12 Hakk ile teklîfüñüz yokdur tekellûf ber- taraf
 Cânın İsmâ'il zımnen saña itmişdi fedâ
 13 Derd-i aslîsi senüñ 'aşkuñ idi itseñ su'âl
 Yûsuf'a olmuşdı sûretde Züleyhâ mübtelâ
 14 Menzilüñ Yûnus ile beyne's-semâ'i ve's-semek
 'Arşdan bâlâ iken mi'râc-ı kadr-i enbiyâ
 15 Terk-i câh-ı saltanat eylerdi olsa âsafuñ
 Fahr idüp zâtuñ gibi fakruñla şâh-ı etkiyâ
 16 Reh-güzâr-ı bi'setüñden def'-i eşrâr eyledi
 Dûr-bâş-ı kahr ile peygamber-i sâhib- 'asâ
 17 Virdi cân mevtâlara teşrîfüñ ihbâr itmege
 Nutk-ı cân-bahş-ı Mesîhâ oldı dârû-yı şifâ
 18 Böyle yâd eyler seni ins ü melek cinn ü perî
 Gökde Mahmûd Ahmed ü yerde Muhammed Mustafâ
 19 Şâh-ı Cebrâ'il hadem şâhen-şeh-i Refref-serîr
Lî-ma'allâhî 'âlem hâkân-ı taht-ı ıstîfâ
 20 Şeh-süvâr-ı 'arsa-gâh-ı ümmetî vâ ümmetî
 Yekke-tâz-ı sahn-ı mahşer şâh-ı mahmûdü'l-livâ
 21 Hâce-i ümmî-lakab mantık-şinâs-ı 'ilm-i rab
 Mûcid-i fenn-i edeb bezm-âşnâ-yı kibriyâ
 22 Çâre-sâz-ı derd-mendân mültecâ-yı kâ'inât
 Dâver-i sâhib-kerem dâd-âver-i rûz-ı cezâ
 23 *Rahmeten li'l- 'âlemîn* tugrâsıdur menşûrunuñ
 İtdi mülk-i lutfına mevlâ seni fermân-revâ
 24 Mîhr-i rûyuñ seyr idüp âyîne-i *lev-lâkde*
 Bakmaz oldı 'İsevî'ler çerh-i çârümden yaña
 25 Bir nigâh-ı merhamet kıl dîde-i giryânuma
 'Arz-ı hâlüm var saña ey pâdişâh-ı enbiyâ
 26 Necm-i sa'dâ sâhibâ tenzîh-yâb-ı *mâ-gavâ*
 Ey ki erbâb-ı dalâle reh-nümâ-yı *mâ-yürâ*
 27 Koyma mahşerde beni sâhib-firâş-ı ma'siyet

Ey Mesîh-i küşteğân-ı renciş-i rûz-ı cezâ
28 Eyle ihsânûñ şifâ bî-çâregân-ı ümmete
'İllet-i tekvîn-i 'âlemdür vücûduñ hem devâ
29 Hufyeten göster tarîk-i sıdkı bu güm-rehlere
Yâr-ı gâruñ hazret-i Sıddîk'ı eyle reh-nümâ
30 İş kalırsa seyfine Fârûk-ı Hakk'ıñ el-amân
Hiç bu demlerde kalmaz olmaduk cândan cüdâ
31 Bulma mümkün mi anuñ şemşîr-i kahrından necât
'Özr- hâh-ı ümmetüñ olmazsa bir sâhib-hayâ
32 Gelmez elden feth-i bâb-ı Hayber-i âmâlümüz
Dest-gîr olmazsa dâmâduñ 'Aliyyü'l- Murtazâ
33 Lâyık olmaz mı na'im-i cennetüñ tesnîmine
Yâd-ı sıbt-ı a'zamuñla nûş iden câm-ı cefâ
34 Çeşmümün yaşı için mahdûmınuñ başı için
Rahm kıl hûn-ı dile behr-i şehîd-i Kerbelâ
35 Yâ Resûla'llâh kerem vakti gelince ümmete
Ben gedâyı eyleme der-gâh-ı lutfuñdan cüdâ
36 Korkaram olmaz hicâbumdan cevâba kudretüm
Mahşeri tutdukda bâng-ı ümmetâ vâ ümmetâ
37 Sa'y idüp 'isyâna destümde o kaldı 'âkıbet
Zâhir oldı *leyse li'l-insâni illâ mâ se'â*
38 Tûl-i 'ömrüm bâ-hayâl-i kâmet-i cânân güzeşt
Cilve-i serv-i mezârem mânde ez-bâg-ı fenâ
39 İki kat yansam gerek sâ'ir günehkârândan
Bâr-ı 'isyân kâmetüm kıldı cevânlıkda dü-tâ
40 Sühre-i bezm-i 'usât itdi iki kâfir beni
Bir oyun oynadılar kim baña bu nefis ü hevâ
41 Olmasaydum ümmetüñ mevlâ benümçün yalıñuz
Böyle biñ kavme virürdi kavm-i 'Âd-âsâ belâ
42 Ben gibi mest-i müdâm-ı ma'siyet gelmiş degül
Konalı bezm-i eleste bâde-i *kâlû belâ*
43 Defter itdüm şimdilik cürm ü günâhumdan biraz
Dahı var *Allâhu a'lem* bir nice sehv ü hatâ
44 İ'tirâf-ı cürm iderken eyledüñ cürm-i diger
Ey kalem itmez misin sâhib-şerî' atden hayâ
45 'İzzetâ cürmüñ yine yazdı kirâmen kâtibîn
Bir hatâ-yı fâhiş itdüñ kim idüp nakl-i hatâ
46 Câme-dûz-ı mevt-i ahmer biçmeden sevb-i sefid
Olmadan bend-i dehânuñ sûzen-i vâ-hasretâ
47 Kıl tevessül ruh-ı pâk-i Ahmed-i Muhtârına
Hâk-i der-gâh-ı Hudâ'ya ferş idüp rûy-ı recâ
48 Zerre-i der-mânde'em unzur bi-'ayni'l-merhame
Behr-i mihr-i Ahmedî yâ Rabbi nevvir kalbenâ
49 Mâ 'alîl-i derd-i 'isyânım dermânî zi-tu
Eşfi merzânâ ilâhî bî'n-nebiyyi'l-müctebâ
50 Nîst şâyân-ı tahiyâteş zebân-ı müznibîn
Min lisânî salli yâ rabbi 'alâ- hayrî'l-verâ

Kasidenin Dil içi Çevirisi:

1. Ya Muhammed! Ev sahibin, ululuk ve azamet sahibi yüce tanrıdır. Bizzat kendisi sana "Hoş geldin, merhaba." dedi.
2. Göğün en yüksek katı senin ayağının toprağından (ayak basmanla) yücelik buldu. Felek, gelişinle övünse şaşılır mı?
3. Ey hidayet ışığı! Dokuz kat gök devretmeden, güneş doğmadan evvel sen, vahdet âleminde güneştin.
4. Hak, kusursuz ve mübarek zatını, senin saf ve lekesiz özüne ayna kıldı. Mevucudiyet sırrı, senin güzel yüzünün nurundan yüz gösterdi.
5. Yüzünün güneşi, "küntü kenz" in cevheridir. Senin (yüzünün) parlaklığı dünyadaki bütün zerrelere gerekli kıldı.
6. Henüz levh-i mahfuza Mustafa ismi yazılmadan evvel, Hak senin zatını peygamberlik mührüyle adlandırmıştı.
7. Kün (emri), meydana gelmeden önce Allah'ın (ezelî) ilminde yine senin zatın "hatemü'l-enbiyâ" idi.
8. Felek sarayının yüksek kubbesi yaratılmadan senin kutlu eşiğın gönlü saf ermişlerin sığınağı oldu.
9. Âdem, buğday renkli yüzünün fikriyle kendini kaybetti. (Yoksa) bile bile ondan hata sadır olması katiyen (düşünülemez).
10. Nuh, bunca zaman istek gemisinde kaptan olup denizde, taraf taraf yetimler incisi seni aradı.
11. Azer'in oğlu (İbrahim), Mekke'yi putlardan temizleyip senin gelişinin şevkiyle Kâbe'yi bina etti.
12. Hak ile yapmacık davranma şöyle dursun resmiyetiniz ve çekingenliğiniz (bile) yoktur. Dolayısıyla İsmail, canını sana feda etmişti (aslında).
13. Görünüşte Züleyha, Yusuf'a âşık olmuştu. (Ama) sorsan, asıl derdi/sevdası, senin aşkıydı.
14. Peygamberlerin itibarının miracı, arştan yüksek iken senin Yunusla mesafen gökle balık arasındır.
15. Ey muttakilerin şâhı! Asaf vezirin olsa senin gibi fakıryla övünüp saltanat makamlarını terk eylerdi.
16. Asa sahibi peygamber (Hz. Musa), nübüvvetinin geçidi olduğu için şerleri def eyledi.
17. Mesih'in can bahşeden nefesi, senin gelişini haber vermek için şifa veren bir ilaç/ kaynağı olup ölümlere can verdi.
18. İnsanlar ve melekler, cinler ve periler seni gökte Ahmed ü Mahmud, yerde Muhammed Mustafa şeklinde anarlar/zikreyler.
19. Şah Cebraile, Refref tahtına oturan şahlar şahının hizmetçisi. Lî-ma'allâhî ise seçilmiş tahtın hakanının sancağıdır.
20. Ümmetim, ümmetim (dediği) arasat meydanının usta binicisi, Livâ sancağının şahı, mahşer meydanının kahramanı, bahadırı.
21. Ümmî lakaplı hoca, ilahî ilimlerin derinliğini bilen, edep ilminin mucidi, Cenab-ı Hakk'ın meclisine aşına olan.
22. Dertlilerin dermanı, kâinatın penahı. Kerem sahibi hükümdar, ceza gününün adil hâkimi.
23. Rahmeten li'l- 'âlemîn (âlemlere rahmet) fermanının tuğrasıdır. Mevla, seni lütfunun mülküne padişah eyledi.
24. İseviler, levlâk aynasında yüzünün güneşini seyredip darağacından yana bakmaz oldular.

25. Ağlayan gözlerime merhamet nazarıyla bir bak. Ey enbiyaların padişahı, sana diyeceklerim var.
26. Ey kutlu, uğurlu yıldız, ey efendim! Ey مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى (ayetin) kusur ve günahlardan beri kıldığı (Muhammed)!
27. Ey ceza günü ıstırap ve kederden ölmüş olanların kurtarıcısı! Beni mahşerde günah ve itaatsizlik yatağına esir olanlar arasında bırakma.
28. Senin vücudun (hem) âlemin yaratılma sebebi hem devasıdır. Ümmetin çaresizlerine ihsanın (ile) şifa eyle.
29. Doğruluk yolunu, bu yolunu şaşırmış, dalaletle düşmüş olanlara mağara arkadaşın Hz. Sıddık'ı rehber eyleyerek gizlice göster.
30. İş, Hz. Ömer'in kılıcına kalırsa, bu zamanda başı gövdesinden ayrılmadık kimse kalmaz.
31. Eğer, ümmetin özür kabul eden hayâ sahibi bir (Hz.Osman'ı) olmazsa onun (Hz.Ömer'in) kahrının kılıcından kurtulmak mümkün mü?
32. Damadın Aliyyü'l-Mürteza el uzatmazsa isteklerimizin Hayber kapısının fethi gerçekleşmez.
33. En büyük torunlarını yâd ederek cefa kadehini içen naim cennetinin ırmağına layık olmaz mı?
34. Gözüme yaşı, evladının başı için, Kerbela şehidinin (başına gelen) musibet için gönül yarama merhem ol.
35. Yâ Resûla'llâh, ümmete cömertlik ve ihsanın (ile muamele) vakti gelince kölen olan beni, lütuf dergâhından ayırma.
36. Ümmetâ vâ ümmetâ sesleri Mahşeri kapladığında korkarım utancımın cevaba gücüm kalmaz.
37. Günah ve isyana gayret edip en sonunda o (utanç) kaldı elimde. Leyse li'l-insânî illâ-mâ-se'â (ayeti) zahir oldu.
38. Bütün ömrüm, sevgilinin boyunun hayaliyle geçti. Mezarımın servisinin görüntüsü, yokluk bağında kaldı.
39. Diğer günahkârlardan dolayı iki kat yansam gerek. İsyan yüküm, delikanlılıkta belimi iki büküm etti.
40. Bu nefis ve heva, bana (öyle) bir oyun oynadılar ki iki kâfir, beni asiler meclisinin fecr-i kazibi kıldı.
41. Ümmetinden olmasaydım Mevla, sadece benim için böyle bin kavme Ad kavmi gibi bela verirdi.
42. Kâlû bela badesi, elest meclisine konduğundan beri benim gibi günaha mübtela bir sarhoş gelmiş değil.
43. Şimdilik günah ve isyanlarımdan birazını defter edip yazdım. Allah bilir, daha çok hata ve yanlışlarım da var.
44. Ey kalem, günahlarını itiraf ederken başka bir günah işledin. Şeriat sahibinden utanmaz mısın?
45. Ey İzzet! Kırâmen Kâtibin yine günahlarını yazdı. Hatalarını nakl ederek ahlaka uymayan başka bir hata ettin.
- 46-47. Kızıl ölüm terzisi, beyaz elbiseni biçmeden, pişmanlık iğnesi ağzının ipi olmadan ümit ve emel yüzünü Allah'ın dergâhının toprağına serip/döşeyip Hz. Muhammed'in pak ve temiz ruhuna salat ve selam getir.
48. Kalmış bir zerreyim. Ey Ahmedî güneşin bu'du, merhametli gözlerinle bir nazar et (bana)! Ya Rabbi, (sen de) kalplerimizi nurlandır!
49. Günah ve isyan derdinin hastasıyım. Dermanım sensin. Ya ilâhî! Seçilmiş nebini (hürmetine) hastalıklarımıza şifa ver.

50. Günahkârların dili dua ve salat selam getirmeye layık değildir. Ya Rabbi, dilimden insanların en hayırlısına salat gönder!

2. NU'ÛT-I RİSÂLET VE ÂL-İ RESÛL BAŞLIKLİ KASİDENİN ÜSLUP İNCELEMESİ

2.1. Kasidenin Dil Özellikleri

2.1.1. Ses (Âhenk):

İyi bir üslûba sahip bir metinde eskilerin tabiriyle selaset, yani akıcılık, oldukça önemli bir unsurdur. Ahenk, *sözcüklerin sıralanışından veya birbirleriyle ilişkisinden doğan ve kulağa hoş gelen ses düzeni* (TDK) anlamında olup telaffuzu kolay ve kulağa hoş gelen seslerin bir arada kullanılmasıdır. İşitsel bir sanat olan edebî metin, her şeyden önce seslerin uyumlu birlikteliğinden doğan anlamlı bir bütündür. Geleneksel olarak geçmişten günümüze bir müzik aleti eşliğinde (kopuz, saz, tef vb.) icra edilen şiir içinse ahenk kaçınılmazdır. Müttekellimin duygu, düşünce, yaşantı ve hayallerini kendisinde var olan sözlük bilgisi aracılığıyla ortaya koyduğu kelâm, hem göze ve kulağa hem muhatabın zihin ve gönül dünyasına hitap eder. Bu da şairleri, çeşitli ahenk unsurlarına başvurmaya yöneltmiştir.

Geçmişten bugüne manzum eserlerde görülen belli başlı âhenk unsurları vezin-durak, kafiye- redif başta olmak üzere tekrar, tam cinas ve diğer cinas çeşitleri, isticak, şibh-i isticak, ünlü ve ünsüz ses tekrarlarıdır (Mum, 2018:107). Bu âhenk unsurları içinde en önemli yeri tutan ise rediftir. Redif, şiirin konu bütünlüğünü ve ritmini oluşturma noktasında şairlere büyük kolaylıklar sağlamaktadır (Vural, 2021: 462). Şimdi başlıklar halinde kasidenin ses ve ahenk özelliklerini ayrıntılı olarak ele alacağız.

2.1.1.1. Vezin-tef'ile:

Vezin, şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Divan şairleri, şiirlerinde aruz veznini kullanmışlardır. Aruz, hecelerin açıklık ve kapalılığına dayanan güçlü bir ahenk sağlayan Arap şiiri ölçüsüdür.

Ele alıp incelediğimiz kaside, aruz vezninin Remel bahri içerisinde yer alan "fâ'ilâtün-fâ'ilâtün- fâ'ilâtün- fâ'ilün" kalıbıyla kaleme alınmıştır. Remel bahrinin bu kalıbı, hem ahengi hem de kullanılışının kolaylığı nedeniyle Türk edebiyatında %29,1 ile en çok benimsenen ve kullanılan kalıptır. Her devirde ve her tür nazım şeklinde -özellikle kaside, gazel ve kıtalarda- çok görülür. Keçecizade İzzet Molla, 11 kasidesini bu kalıpla kaleme almıştır. (İpekten,1994: 223-224, 367)

Vezin, 15 hecedir. Bu hecelerden 11'i uzun hece olup sadece 4'ü kısa hecedir. Bu da söyleyicinin meramını ve niyetini ortaya koyması, duygularını metne yansıtması bakımından oldukça isabetli bir tercihtir. Nitekim miraciyyeyle başlayan, arş-ı a'lâda tanrının misafiri olan Hz. Muhammed'e "Yâ Muhammed" şeklinde adeta bir uzun hava edasıyla seslenilen kaside, 25. beyte kadar peygamberin yüceliğini yüksek sesle haykırır. Övgü ve yüceliğin dile getirilmesi için uzun hecelerin tercih edilmiş olması ses değeri ve müzikalite açısından daha elverişlidir.

Yâ Muhammed/ mîz-bânuñ/dur cenâb-ı/ kibriyâ

Didi zâtı / zâtuña eh/len ve sehlen /merhabâ

25. beyitten sonra ise kasidenin sonuna kadar şair, iltifat sanatıyla sözü muhataptan müttekellime yani mücrim ve günahkâr olan şahsına yöneltir ve kendi günahının çokluğundan vaveyla eder, ağlar, yakarır; Hz. Peygamber'den şefaât talep eder. Bir

tahassürnâme ve tazarrunâme şeklinde dile getirilen bu bölümde de, kapalı - uzun hecelerin hâkim olduğu Remel bahri, kasideye büyük bir lirizm katmıştır.

Bir nigâh-ı /merhamet kıl/ dîde-i gir/yânuma

'Arz-ı hâlüm /var saña ey/ pâdişâh-ı /enbiyâ (25.b)

Eyle ihsâ/nuñ şifâ bî-/çâregân-ı/ ümmete

'İllet-i tek/vîn-i 'âlem/dür vücûduñ /hem devâ (28.b)

2.1.1.2. İmâle:

Kasidenin aruz uygulaması yapıldığında 146 yerde imâle-i maksûr, 13 yerdeyse imâle-i memdûd görülmektedir. İmâle-i maksûrların 70'i Farsça izafet kesresinde, 64'ü kelimenin son hecesinde, 12'si ise kelimenin ilk veya orta hecesindedir. Haluk İpekten, "İmâle-i maksûr, Türkçe kelimelerde yapılan uzatmadır. Türkçede uzun sesli bulunmadığı için kısa okunması gereken hecelerin uzun okunmasına imale denir ve aruz uygulamasında büyük hata sayılır." der (2018:146). Cem Dilçin de konuyla ilgili "İmâle, aruzda bir kusur sayılır. Arapça ve Farsça sözcüklerdeki kısa hecelerde yapılmaz. Türkçe sözcüklerdeki kısa hecelerde ve Farsça izafet kesrelerinde açık heceyi biraz uzatarak okumaktır" der (1997:13).

Cafer Mum ise, adı geçen üslup incelemesinde imale-i maksûr konusu çerçevesinde şunları söyler:

Kanaatimizce, bir şiirin veznini sadece yazı düzeyinde değerlendirmek büyük bir yanıltır. Bu, aynı zamanda şairlere yapılmış bir haksızlık olacaktır. Vezin, tıpkı musikî gibi bir ses olayı olduğuna göre, sadece yazı düzeyinde değil aynı zamanda seslendirme düzeyinde de değerlendirilmelidir. İmâle yapılan yerlerin, Türkçedeki vurgu, tonlama, duraklama ve cümledeki anlam bağlamında ele alınıp incelenmesi gerekir. O zaman bunların birer kusur olmaktan çıktığı ve tam tersine şiirdeki âhengi tamamladığı görülecektir (2018:108).

Şiirde ahengi sağlayan öğeler içerisinde seslerin, vurgu ve tonlamanın, duraklamanın, ezginin önemli bir rol oynadığı düşünüldüğünde ulama, sekt, imâle-i maksûr, imâle-i memdûd gibi aruz uygulamalarının bundan bağımsız olarak doğru tespit edilemeyeceği muhakkaktır. Bu yüzden Cafer Mum, imâle-i maksûrun büyük hata ve kusur olarak ifade edilmesini doğru bulmaz. Aksine şiirdeki ahengi tamamladığı görüşündedir.

Tablo 1: "Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl" Başlıklı Kasidede Yer Alan İmâle-i Maksûr İstatistiği

YERİ	SAYISI	YÜZDESİ %
Farsça izafet kesresi	70	%47,9
Kelimenin son hecesi	64	%43,8
İlk veya orta hece	12	%8,2

Kasidedeki imâleler incelendiğinde %92 oranında Farsça izafet kesresi ve Türkçe kelimelerin son hecesinde gerçekleştiği görülmektedir. Her ikisi de Klasik şiirimizde sıkça görülen bir durumdur. *İzafet kesresi, Fars şiirinde de gerektiğinde uzun olarak telaffuz edilebilen ve kapalı hece sayılabilen bir sestir (Mum, 2018:108).*

Tablo 2: "Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl" Başlıklı Kasidede Yer Alan İmâle-i Maksûr İstatistiği

Kelimenin son hecesi imâleli olanlar	64	%
Kısa ünlü olup Arap harfleriyle yazılıştaki hece sonu ى و olanlar	40	%27,4
Kısa ünlü olup Arap harfleriyle yazılıştaki hece sonu ۛ olanlar	24	%16,4

Türkçe kelimelerin son hecesindeki imale kullanımlarına bakıldığında ya Arap harfli yazımında hece sonu **و ی** olan ya da Arap harfleriyle yazılıştaki hece sonu **•** olan, duygu ve ses değeri bakımından uzun okumamızı gerektiren açık ünlülerdir. Örneğin 34.beytin;

چشمك ياشى ايجون مخدومك ياشى ايجون

“Çeşmümüñ **ya/şı** için mah/dûmınuñ **ba/şı** için” mısraında “*yaşı ve başı*” kelimelerinin bütün hecelerinde imâle-i maksûr olup uzatılarak okunur. Arap harfli yazımına dikkat edildiğinde şekilsel olarak Arapça ve Farsça kelimelerdeki uzun ünlüleri göstermek için kullanılan **ا ve و** harflerinin kullanıldığı görülür. Ayrıca bir başka şair farklı bir bağlamda “*başıyçün, yaşıyçün*” şeklinde hece eksilterek uygulayabilir. O halde ritim gereği heceler uzayıp kısalabildiği gibi ortadan kalkabilir de.

Kelimenin ilk ve orta hecesi imâleli olan kullanımlarıysa oldukça sınırlı sayıdadır. Bu kullanımların da çoğunluğu yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi Osmanlıca yazımda Türkçe ilk hece ünlüsü **و ی** olan kelimelerdir. Kısacası uzatılan kısa hecelerin neredeyse tamamı duygu ve anlam değeri taşıyan vurgulu hecelerdir. Kusur olarak değerlendirilebilecek imâle-i maksûreler sadece kısa ünlü olup Arap harfleriyle yazılıştaki hece sonu harekeli olan kullanımlardır. Bunların da sayısı %2 oranındadır. Bunlardan ikisi, 6 ve 43. beyitlerde mısra başlarında geçen “*dahı*” kelimesinin ilk hecesi, diğeri de 12.beyitte geçen “*sana*” kelimesinin ilk hecesidir.

Tablo 3: “Nu’ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Başlıklı Kasidede Yer Alan İmâle-i Maksûr İstatistiği

Kelimenin ilk veya orta hecesi imâleli olanlar	12	%
Kısa ünlü olup Arap harfleriyle yazılıştaki hece sonu و ی olanlar	9	%6,1
Kısa ünlü olup Arap harfleriyle yazılıştaki hece sonu harekeli olanlar	3	%2

Anlam boyutunda sağladıkları derinlik ve özgünlüğü ses ve biçim öğelerine yansıtmayı başaran usta sanatçılar; vurgu, ölçü, ezgi gibi söyleyiş öğelerini de çok çeşitli biçimlerde kullanmışlardır. Böylece hem biçim-anlam ilişkisini sağlamışlar hem de vurgu, ölçü gibi ezgi öğelerini zaman zaman bir anlam-duygu değerinin aracı olarak kullanmışlardır (Börekçi, 2005: 187-207).

İmâle-i memdûd, Arapça ve Farsça kelimelerde bir uzun heceyi ya da sonu iki ünsüzle biten bir heceyi bir uzun bir kısa olmak üzere iki hece olarak okumaktır. Bu, aruzda kusur değil çoğu zaman şairlerce yapılmış bilinçli bir tercihtir (İpekten, 2018:151). Kasidede 13 yerde imâle-i memdûd yapılmıştır. Bunlardan 7’si uzun ünlülü, 6’sı ise çift ünsüz barındıran hecelerde görülmektedir.

Tablo 4: “Nu’ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Başlıklı Kasidede Yer Alan İmâle-i Memdûd İstatistiği

Uzun ünlülü hecelerde	Yeri	Çift ünsüzlü hecelerde	Yeri
mîz -bânuñ/dur	1b.1m.	’Özr - hâh-ı	31b.2m.
es/ nâm dan	11b.1m.	Dest -gîr	32b.2m.
dûr -bâş-ı/ kahr	16b.2m.	Rahm	34b. 2m.
â/yîne-i <i>lev</i> -/ lâk de	24b.1m.	’arş dan	14b.2m.
ten/ zîh -yâb-ı/ <i>mâ-gavâ</i>	26b.1m.	derd -mendân	22b.1m.
güneh-kâ/ rân dan	39b.1m.	Nîst	50b.1m.
Hîç	30b.2m.		

2.1.1.3. Ulama ve sekt:

Şiirde ahengi sağlayan unsurlardan biri de ulamadır. Ulama, ünsüz harfle biten bir kelimedenden sonra ünlüyle başlayan bir kelime geldiğinde birinci kelimeyi ikinci kelimeye ulayarak okumaktır. Divan şairleri de Halk şairleri de şiirde ölçüyü ve ahengi sağlama noktasında ulamaya çokça başvurmuşlardır. Sekt ise ulama yapılabilen yerde vezin gereği duraklayıp ulamadan kaçınmaktır. Haluk İpekten sekt konusunda; *“Tersine ulama yapılacak yerde yapılmazsa kulağa hoş gelmeyen bir sekt, bir kesinti olur. Usta şairler bundan kaçınırlar.”* der(1994: 143). Ardından Fuzulî'nin bir mısraını örnek olarak verir. Cafer Mum, adı geçen makalesinde İpekten'in bu görüşüne karşı çıkar ve şunları söyler:

“Bu bağlamda, en usta şairlerimizden biri olan Fuzulî'nin “Kamu bîmârına cânân devâ-yı derd eder / ihsân” mısraındaki sekin örnek gösterilmesi kabul edilebilir değildir. Çünkü burada şair, ihsân et- birleşik fiilini, unsurların yerini değiştirerek kullanmıştır. Dolayısıyla cümle, öğelerin dizilişi bakımından devrik cümle özelliği kazanmıştır. Devrik cümlelerin de belli bir vurgu ve anlam özelliği gözetilerek gerek konuşma dilinde gerekse şiir dilinde sıklıkla kullanıldığı ve yine kendine özgü bir vurguyla söylendiği bilinen bir gerçektir.”(2018:109)

Sözün özü ses, şekil, söz dizimi ve anlam bir bütün halinde incelenmeli; şiirdeki vezin, kafiye-redif, imale-i maksûr, imale-i memdûd, ulama, sekt gibi uygulamalar ona göre değerlendirilmelidir.

Naatta 24 yerde ulama, 11 yerde sekt vardır. Ulamaların 17'si bir ismin yardımcı eylemle birleşik fiil oluşturmamasından kaynaklanmıştır. Bu da okuyucuya rahat bir okuyuş ve ulama imkânı sağlamaktadır.

Sa'y idüp 'is/yâna destüm/de o kaldı / 'âkıbet

Zâhir oldı/ leyse li'l-in/sâni illâ/-mâ-se'â (37 b.)

Beş yerde, birleşik fiil unsurlarının yerinin değiştirilerek kullanımına örnek olabilecek sekt uygulaması mevcuttur. Bu sekt uygulamaları, ilm-i me'ânî, belâgat ve selâset bakımından Mum'un ifade ettiği gibi bir kusur değil aksine sanatkârane söyleyişi destekleyen kullanımlardır.

Tablo 5: “Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Başlıklı Kasidede Yer Alan Sekt Örnekleri

Yeri	Beyit	Birleşik fiil
5b.2m.	Pertevüñ it/di bu zerrâ/t-ı cihânı / iktiza	iktiza itdi
36b.1m.	Korkaram ol/maz hicâbum/dan cevâba / kudretüm	kudretüm olmaz
44b.1m.	İ'tirâf-ı / cürm iderken/ eyledüñ cürm/-i diger	cürm-i diğer eyledin
44b.2m.	Ey kalem it/mez misin sâ/hib-şer'at/den hayâ	hayâ itmez misin
4b.1m.	Zât-ı pâküñ itdi zât-ı pâkine âyîne hak	âyîne itdi

5b.2m.'da hem “pertev” kelimesini vurgulamak hem “iktizâ et-” birleşik fiilinin parçalanmış olmasından dolayı sekt yerinde ve uygundur. 36b.1m.'da söz diziminde birleşik fiil unsurlarının yeri değiştirilmiştir. Sekt yapılan “Korkaram olmaz” sözcük grubu da sıralı bir cümledir. Bu durumda birinci cümleden sonra nefeslenmek gerektiği göz önünde bulundurulursa sekt yapılması hatalı değildir. 44b.1m.'da ise hem birleşik fiil unsurlarının ayrı olması hem de söz diziminde zarf tümlecinin vurgulanması açısından sekt gereklidir. 44b.2m.'da da birleşik fiil unsurlarının yine birbirinden uzak düştüğü görülmektedir. Ancak bundan da önemlisi “Ey kalem” ifadesi bir cümle olup ünlem grubudur. O halde burada da

söz diziminde, ünlem grubunun vurgulanması açısından sekt bir kusur değil bir gerekliliktir.

4b.1m.'da da benzer bir durum söz konusudur. Burada da birleşik fiil unsurlarının ayrık olmasının yanı sıra cümlelerin nesnesini belirtmek için sekt yapmak hata sayılmaz.

Kâf u nûn ter/kîb olunmaz/ dan mukaddem /**var idûn**

'İlm-i Hak'da/ yine zâtuñ/ idi hatmü'l/-enbiyâ

7b.1m.'da tasavvuftaki yaratılış nazariyesine göre kâinat henüz var edilmemişken ve Allah'tan başka hiçbir varlık yokken Allah bilinmeyi ve sevmeyi istediğinde önce bir nur halinde Muhammed'i yarattığı³ gerçeği "vâr idûn" denilerek haykırılmıştır. İfade, aslında sekt yapmadan ulama yapılarak seslendirilir. "Vâr" sözcüğü ezgi, vurgu ve duygu gereği uzun ünlü varmış gibi okunduğu için "vâ ridûn" şeklinde doğal olarak uzatılır. 40b.2.m.'da da benzer bir durum söz konusudur. Türkçede uzun ünlünün olmadığı söylene bile uzunluk ses biriminin var olduğu (Börekçi, 2005: 204) bir gerçektir.

15b. 1m.'da yer alan sekt de yine birleşik fiilin arasına farklı sözcüklerin girmesinden kaynaklanmaktadır. Birleşik eylem, terk eylemek iken araya "câh-ı saltanat" girdiğinden sekt yapılması büyük bir kusur gibi görünmemektedir.

Terk-i câh-ı/ **saltanat ey**/lerdi olsa/ âsafuñ

Fahr idüp zâ/ tuñ gibi fak/ ruñla şâh-ı/ etkıyâ

2.1.1.4. Kafiye ve redif:

Şiirde ahengi sağlayan en önemli unsurlardan biri de dize sonlarında tekrarlanan kelime ve seslerden oluşan kafiye ve rediftir. İncelenen kasidenin kafiye şeması aa ba ca da... şeklinde olup matla' ve musarra' beyitler haricinde her beytin ikinci mısra'ları kafiyelidir. Kasidede redif kullanılmamış olup "â" ünlüleri tam kafiyedir. Zaten kasidenin başından sonuna kadar en çok kullanılan ses de "a" sesidir.

Kasidenin yarısına kadar Hz. Peygamber'in yüceliğinin dile getirildiği, diğer yarısında ise adeta bir yalvarma ve yakarışın işlendiği görülmektedir. Bu durumda şiir boyunca "aaââ" telaffuzun baskın olduğu bir haykırış ve vaveylanın duyulduğu aşikârdır.

2.1.2. Kelime:

Bir metin, kelimeler ve bunların anlamlı dizilişinden ibarettir. Bu kelimeler, sanatçının kendi hayal ve zihin dünyasında ve sözlük dağarcığında bilinçli veya bilinçsiz tercihlerinden oluşur. Tercih edilen kelimelerin hangi dilde oldukları, şive özellikleri, gerçek (delalet-i mutabıkiyye) veya mecaz (delalet-i iltizamiyye) anlamında kullanılmaları; basit, türemiş veya birleşik yapıları olmaları, yükleme yakınlık-uzaklıkları, tekrar edilmeleri, eş veya zıt anlamlılarıyla birlikte metinde ifade edilmeleri vb. üslup incelemesi açısından oldukça önemlidir.

Kasidede, toplam 608 kelime bulunmakta olup köken/kaynak bakımından bakıldığında 413 Arapça kelime, 133 Farsça kelime, 62 Türkçe kelime yer almaktadır.⁴ Buna göre kasidede yer alan kelimelerin yaklaşık %68'i Arapça, %22'si Farsça, %10'u ise Türkçedir. Türkçe kelimelerin neredeyse tamamı fiil, fiilimsi, sıfat veya zamirdir. Kasidede, doğrudan Kur'an'dan alınmış veya dinî vakalardan bahseden birçok kelime de vardır. Şiirde kelime seçiminde, kuşkusuz nazım şekli ve nazım türünün de etkisi vardır. İncelediğimiz

³ <https://islamansiklopedisi.org.tr> (erişim tarihi:03.12.2021)

⁴ Bu sayıya edat, bağlaç ve ünlemler dâhil edilmemiştir.

manzumede yabancı kaynaklı kelime sayısının fazlalığında nazım şeklinin kaside oluşu, Arapça kelimelerin fazlalığındaysa kasidenin dinî içerikli olmasının yani nazım türünün naat olmasının payı büyüktür.

Tablo 6: *Kasidede Yer Alan Kelimelerin Köken Bakımından İstatistiği*

Arapça Kelime Sayısı		Farsça Kelime Sayısı		Türkçe Kelime Sayısı	
413	%68	133	%22	62	%10

Kasidede geçen kelimelerin büyük oranda ya yücelik bildiren kelimeler ya da seslenme, yalvarma ve dua içeren kelimeler olduğu görülmektedir. 50 beyitlik kasidenin ilk yarısı Hz. Muhammed'i överken 25. beyitten itibaren sonuna kadar şairin günah ve hatalarını itirafı, yakarış ve dua içermektedir.

İncelediğimiz naatta özel isimlere ve fekle ilgili isimlere ('arş-ı a'lâ, felek, nüh felek, âfitâb, pertev, zerrât-ı cihan) de çokça yer verilmiştir. Başta, Hz. Peygamber'in isimleri olmak üzere birçok peygamber ve dört halifenin ismi telmih yoluyla kullanılmıştır. Mübarek şahıslar, kutsal mekânlar ve ulvi âlemlerin isimlerinin çokça kullanıldığı kasidede kıyas yoluyla hepsinden mukaddes olan Hz. Muhammed'in övgüsü yapılmıştır. Tazimin amaçlandığı metinde, bu tür kelimelerin çokluğu şairin niyeti ve makam açısından yerinde bir tercihtir.

Tablo 7: *"Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl" Başlıklı Kasidede Yer Alan Özel İsimler*

	<i>Peygamber ve Sahabe İsimleri</i>	<i>Yeri</i>	<i>Diğer Özel İsimler</i>	<i>Yeri</i>
<i>Kasidedeki Özel İsimler</i>	Muhammed, Mustafâ	1b.1m.	Allah	43b.2m.
	Mahmûd, Ahmed	18b.2m.	Cebrâil	19b.1m.
	Rasûlullah	35b.1m.	Kerbelâ	34b.2m.
	Ahmed-i Muhtâr	47b.1m.	Mekke	11b.1m.
	Âdem	9b.2m.	Ka'betu'llâh	11b.2m.
	Nûh,	10b.2m.	İbn-i Âzer	11b.1m.
	İsmail	12b.2m.	Ad	41b.2m.
	Yûsuf	13b.2m.	Refref	19b.1m.
	Yûnus	14b.1m.	Züleyhâ	13b.2m.
	Mesîh	17b.2m.		
	Hazret-i Sıddık	29b.2m.		
	Fârûk-ı Hak	30b.2m.		
	Aliyyü'l Murtazâ	32b.2m.		

2.1.3. Kelime Grupları:

Üslup yönünden incelenen naatta yaygın olarak kullanılan kelime grupları; tamlamalar, iyelik grupları, ünlem grupları, birleşik fiil ve fiilimsilerdir. Tamlamalar bakımından değerlendirildiğinde, toplam 117 tamlama olup Farsça tamlamaların Arapça ve Türkçe tamlamalara göre oldukça fazla olduğu görülmektedir. Kelimelerin %68'i Arapça olmasına rağmen terkip olarak % 82 oranında Farsça izafet kullanılmıştır. Farsça tamlama tercihi, 15. yüzyıldan sonra Divan şiiri geleneğinde giderek yaygınlaşmış, bilhassa

kasidelerde ikili, üçlü hatta dördlü, beşli tamlamalara yer verilmiştir. Ancak incelediğimiz naatta kullanılan tamlamalar, doğal ve içten bir söyleyiş içerisinde yerini aldığı için şiir dilini ağır ve anlaşılmaz hale getirmemiştir.

Tablo 8: “Nu’ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Başlıklı Kasidedeki Tamlamalar ve Kelime Grupları

Farsça Tamlama		Arapça Tamlama		Türkçe Tamlama	
96	% 82	12	% 10	9	% 8

Kasidede, bizzat Hz. Muhammed’i öven, sıfat söylenerek mevsufun kastedilmesi şeklinde kinaye yoluyla ondan bahseden onlarca Arapça, Farsça ve Türkçe tamlama da vardır. Özellikle 18. beyitten 22. beyte kadar kinaye yoluyla Hz. Peygamber’e övgü dolu methiyeler dizilmiştir.

Şeh-süvâr-ı ‘arsa-gâh-ı ümmetî vâ ümmetî

Yekke-tâz-ı sahn-ı mahşer şâh-ı mahmûdü’l-livâ

(b.20)

Tablo 9: “Nu’ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Başlıklı Kasidede Yer Alan Övgü Dolu İfadeler

Kinayeli Övgü	Yeri	Kinayeli Övgü	Yeri
Nûre’l-hüdâ	3b.2m.	Mûcid-i fenn-i edeb	21b.2m.
Küntü kenzüñ cevheri	5b.1m.	Bezm-âşinâ-yı kibriyâ	21b.2m.
Hatmü’l-enbiyâ	7b.2m.	Çâre-sâz-ı derd-mendân	22b.1m.
Dürr-i yetîm	10b.1m.	Mültecâ-yı kâ’inât	22b.1m.
Hâkân-ı taht-ı ıstıfa	19b.2m.	Dâver-i sâhib-kerem	22b.2m.
Şeh-süvâr-ı ‘arsa-gâh	20b.1m.	Dâd-âver-i rûz-ı cezâ	22b.2m.
Yekke-tâz-ı sahn-ı mahşer	20b.2m.	Pâdişâh-ı enbiya	25b.2m.
Şâh-ı mahmûdü’l-livâ	20b.2m.	Sâhib-şerî’at	44b.2m.
Hâce-i ümmî-lakab	21b.1m.	Mesîh-i küşteğân-ı renciş-i rûz-ı ceza	27b.2m.
Mantık-şinâs-ı ‘ilm-i rab	21b.1m.		

Kasidede geçen zamirler ve iyelik grupları da metnin içeriğine ve amacına uygun olarak döşenmiştir. Methiyelerin sıralandığı ilk 25 beyitte ben zamiri hiç kullanılmamışken, 8 yerde “sen” zamiri; yakarış ve duaların yer aldığı son 25 beyitte ise sen zamiri kullanılmamışken 6 yerde “ben” zamiri geçmektedir. Ayrıca kasidenin ilk yarısında ikinci tekil şahıs iyelik grupları (16), ikinci yarısında daha çok birinci tekil şahıs iyelik grupları (8) kullanılmıştır. Bu da söyleyicinin kasidenin başında muhatap olarak “sen” dediği Hz. Muhammed’e seslendiğini; 25. beyitten itibaren de “ben” zamiri ve birinci tekil iyelik ekleriyle özüne yönelerek kendine seslendiğini göstermektedir.

İncelediğimiz kaside, ünlem grupları yönüyle de zengin bir metindir. Manzumede toplam 17 ünlem grubu yer alırken bunların 12’si kasidenin ikinci yarısı olan yakarış ve dua bölümünde geçmektedir. Sanatsal anlatım ve övgü dolu vasıflandırmaların yapıldığı birinci

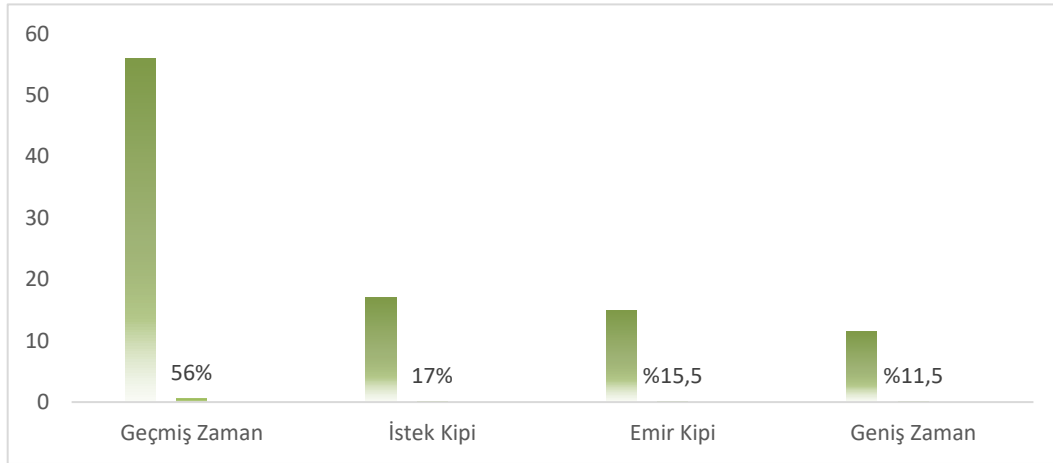
bölümde sadece 5 ünlem grubu yer alırken coşku ve lirizmin giderek arttığı ikinci bölümde 12 ünlem grubuna yer verilmiştir.

Tablo 10: “Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Başlıklı Kasidede Yer Alan Kelime Grupları

Ünlem Grubu	Zarffiil Grubu	İyelik Grubu
17	17	36

Kaside, yardımcı eylemlerle kurulmuş birleşik fiiller yönüyle de oldukça zengindir. Naatta geçen fiillerin çoğu, Arapça veya Farsça bir kelime veya terkibe getirilen “et-, eyle-, ol-, kıl-, bul-” yardımcı fiilleriyle oluşturulan birleşik fiillerdir. Birleşik fiil ve fiilimsilerin % 76’sı (38) “Arapça isim + yardımcı fiil” yoluyla, % 24’ü ise (12) “Farsça isim + yardımcı fiil” yoluyla oluşturulmuştur.

Tablo 11: “Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Kasidesindeki Zaman ve Kiplerin Kullanım İstatistiği



Zaman bakımından kasidenin övgü bölümünde daha çok geçmiş zaman kipi kullanılırken dua ve yakarış bölümünde emir, istek, şart kiplerinin kullanıldığı görülmektedir. Mi'râc hadisesi, kâinatın “kûn” emriyle oluşumu, geçmiş peygamberlerin ve sahabelerin telmih yoluyla yâd edilmesi vb. anlatımında geçmiş zaman kipinin tercih edilmesi; dua ve yakarış bölümü olan 25. beyitten sonraysa dilek kiplerinin kullanılması ilm-i meani açısından yerinde bir tercihtir.

2.1.4. Cümle ve söz dizimi:

Üslup incelemesinde, kelamın bir cüzü olan cümle de büyük bir önem arz eder. Cümlelerin yapısı, türü, öğeleri, tehir, takdim, hazf gibi unsurlar mana ve estetiğin aydınlatılması açısından gereklidir.

“Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” başlıklı kasidede, toplam 76 cümle yer almaktadır. Anlam bakımından 67 cümle olumlu, 9 cümle olumsuzdur. Olumsuz cümlelerden biri dışında kalanlar, kasidenin ikinci bölümü olan yakarış ve dua bölümünde geçmektedir. Birinci bölümün övgü olması hasebiyle olumsuz cümlelerin kullanılmayışı, ikinci bölümdeyse şairin kendi acziyetini ve kusurlarını sayıp dökmesinden dolayı olumsuz cümlelerin olması verilmek istenen mesajı destekler niteliktedir.

Gelmez elden feth-i bâb-ı Hayber-i ââmâlümüz

Dest-gîr olmazsa dâmâduñ ‘Aliyyü’l Murtazâ (32.b)

Yâ Rasûla’llâh kerem vakti gelince ümmete

Ben gedâyı **eyleme** der-gâh-ı lutfuñdan **cüdâ** (35.b)

Korkaram olmaz hicâbumdan cevâba kudretüm

Mahşeri tutdukda bâng-i ümmetâ vâ ümmetâ (36.b)

24 cümlede yüklem mısra başında, üç cümlede mısra sonunda, diğer cümlelerdeyse mısra ortasında kullanılmıştır. Yani kaside, söz dizimi açısından şiir yapısına uygun olup cümlelerin ekseriyeti devriktir. Ünlem cümlelerinin de 6’sı mısra başında, 8’i mısra sonunda, 3’ü de mısra içinde yer almaktadır. Kelime başlığında değindiğimiz, istatistiksel verilerle ortaya koyduğumuz yardımcı eylemlerin de çoğunlukla, Arapça veya Farsça isimden önce geldiği görülmektedir. Cümle ve mısralarda takdim ve te’hirin de kasidede başarılı bir şekilde işlendiği muhakkaktır. “Zât-ı pâkûn, pertevün, mihr-i rûyuñ” gibi Hz. Muhammed’i övücü odak ifadeler genellikle eylemlerden önce kullanılmıştır.

Zât-ı pâkûñ **itdi** zât-ı pâkine âyîne hak

Sırr-ı hestî nûr-ı didâruñdan **oldı rû-nümâ** (4.b)

Küntü kenzüñ cevheridür âfitâb-ı tal’atüñ

Pertevüñ **itdi** bu zerrât-ı cihânı **iktiza** (5.b)

2.1.5. Kasidenin Muhtevası:

Her metnin bir muhtevası bir de şekli vardır. Söylem seviyesinde gösterilenin yerini içerik(muhteva), gösterenin yerin ise ifade almaktadır (Aktaş, 2014: 13). Göndergenin, daha geniş anlamıyla muhtevanın üslubu belirleyici bir tarafı vardır (Aktaş, 2014:29). İncelediğimiz kasidenin muhtevası Divan şiirinde yüzyıllar boyunca çok sık kullanılan “Hz. Peygamber Sevgisi”dir.“Osmanlı Divan şiirinin yaklaşık beş yüz yıl boyunca serpilip gelişmesine kaynaklık eden başlıca şey, bu şiirin geniş bir kitlenin ilgilendiği önemli konuları akıcı, anlamlı ve dolaysız bir biçimde dile getirmiş olmasıdır. Gerçek hayatla hiçbir ilgisi olmamak şöyle dursun çok büyük bir ihtimalle kendisini üreten kültürün ve toplumun hayatıyla her türlü alışverişi vardır (Andrews, 2017: 32). Divan edebiyatı; dönemin sosyal hayatıyla o denli iç içedir ki kurulduğu dönemden itibaren sosyal hayatın önemli cazibe merkezleri olan mekânlarda, kendine has türlerin oluşumuna da zemin hazırlamıştır (Vural, 2024: 1454).

Daha önce de ifade ettiğim gibi konusu gereği lirik bir anlatım ve coşkulu bir üslubun hâkim olduğu bu türde şairin ruh hali, doğallığı, duygusal ve içten söyleyişi önemli bir rol oynamaktadır. Kaside, sanatkârane ve yaratıcı imgelemeler yönüyle Fuzulî’nin “*Su Kasidesi*” kadar başarılı olmasa da Hz. Peygamber’e dizilen övgüler, tahassür, tazarru ve içli yakarışlar bakımından başarılı bir manzumedir.

Eser, muhteva olarak iki bölümden oluşur. İlk bölüm 25. beyte kadar olan methiye bölümüdür. Kasidenin bu bölümünde, Hz. Peygamber’in gökler âlemine yaptığı Mi’râc yolculuğu, mevcudat var olmadan evvel vahdet âleminin güneşi, küntü kenzin cevheri olduğu, ta ezelden hâtemü’l-enbiyâ olarak peygamberlik mührünün levh-i mahfuzda yazılı

olduğu, bütün peygamberlerin, insanların, cinlerin, meleklerin ona müştak olduğu, onu andığı, ümmetine düşkünlüğü ve Mahşer gününün şefaathçisi, dertlilerin dermanı ve kerem sahibi olduğu anlatılmaktadır. İkinci bölümse 25.beyitten kasidenin sonuna kadar devam eden şairin kusur ve günahlarını dile getirip bağışlanma dilediği, el açıp yalvardığı dua bölümüdür. Bu bölümde içerikle birlikte üslup da değişir. Şair, samimi ve içten bir söyleyişle kasidenin coşku ve lirizm yönünü artırarak cürm ü günahına afv u mağfiret, hastalıklarına derman ister.

Haluk İpekten, Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz adlı eserinde kasideyle ilgili şunları söyler: *Kasideler, konuyu işleyiş bakımından dört kısma ayrılırlar. Nesib veya teşbible başlayan kaside methiye ile sürer ve fahriyeden sonra dua kısmı ile sona erer. Kasidelerin dört bölüm halinde yazılması genel bir usul olmakla birlikte, bazı şairlerin hiç nesip yapmadan doğrudan methiye kısmına girdikleri de olmuştur* (2018: 40-41).

Kasidede asıl amaç bir büyüğü övmektir. Fakat şair, doğrudan doğruya övgüye başlamaz (Dilçin,1997:124). Ancak incelediğimiz kasidede, nesib/teşbib bölümü olmayıp naat doğrudan övgüyle başlamış ve dua bölümüyle sona ermiştir. Hz. Muhammed'e seslenerek başlayan kaside, onun yüceliğini, vasıflarını ve bütün varlıklardan üstün olduğunu anlatan beyitlerle devam eder. Şair, kasidenin tam ortasında iki tecdid-i matla beyti söyleyip ifadedeki tekdüzeliği kırmış ve muhatabı da ikinci şahıstan birinci şahsa çevirerek hasret çekmeye, yanıp yakılmaya ve duaya başlamıştır:

Bir nigâh-ı merhamet kıl dîde-i giryânuma

'Arz-ı hâlüm var saña ey pâdişâh-ı enbiyâ (25.b)

Necm-i sa'dâ sâhibâ tenzîh-yâb-ı mâ-gavâ

Ey ki erbâb-ı dalâle reh-nümâ-yı mâ-yürâ (26.b)

Şair, Arapça-Farsça karışık bir dille söylediği mülemma özelliği gösteren son üç beyitte de Arapça duada bulunarak kasideyi sonlandırmıştır.

Zerre-i der-mânde'em unzur bi-'ayni'l-merhame

Behr-i mihr-i Ahmedî yâ Rabbi nevvir kalbenâ (48.b)

Methiye ve dua olmak üzere iki ana bölümden oluşan kasideyi içerik yönüyle de şu başlıklar altında değerlendirmek mümkündür:

- Mi'râc hadisesinin anlatıldığı bir ve ikinci beyitler
- Hakikat-i Muhammediye'nin (Nûr-ı Muhammediye) anlatıldığı 3-8. beyitler.
- Hz. Peygamber'in Cebail ve birçok peygamberle kıyaslanarak övüldüğü, yüceltildiği 9-24. beyitler
- Şairin kusur ve günahlarını dile getirip bağışlanma dilediği, 25-50. beyitler.

Şimdi yukarıdaki başlıklar doğrultusunda kasidenin muhtevası bölüm bölüm ortaya konacaktır.

2.1.5.1. Mi'râc hadisesinin anlatıldığı 1 ve 2.beyitler

Kasidenin doğrudan methiyeyle başlayan ilk iki beytinde Mi'râc hadisesi anlatılmaktadır. Hz. Peygamber'in Mescid-i Harâm'dan Mescid-i Aksâ'ya gerçekleştirdiği gece yolculuğu olan İsrâ ve Mescid-i Harâm'dan da gökler âlemine yükseldiği Mi'râc

hadisesi, Divan şiirinde özellikle kaside nazım şekliyle çok işlenmiştir. Beyitlerde, göğün en yüksek katının onun teşrifiyle yüceldiği, ev sahibinin de bizzat âlemlerin yaratıcısı Allah olduğu ve o yüce zatı “merhaba” diyerek katına kabul ettiği ifade edilmiştir. İkinci beyitte geçen “arş-ı a’lâ, rif’at, felek” ile “hâk-i pâ-y ve makdem” kelimeleri arasında tezat ilişkisi kurmuş olan şair, bir yandan Hz. Muhammed’in bir beşer olduğu gerçeğini⁵ vurgularken diğer yandan da onun âlemlere rahmet ve yüce bir ahlak üzere övülmüş bir makamda olduğu⁶ gerçeğini dile getirmektedir.

Buldı rif’at ‘arş-ı a’lâ hâk-i pâ-yinden senün

Makdemünle iftihâr itse felek bir iş mi yâ (2.b)

Benzer bir ifade de Fuzulî’nin “sana” redifli gazelindeki şu beytidir:

Ey olup mi’râc bürhân-ı ulüvv-i şân sana

Yere inmiş gökten istikbâl için Furkân sana

(Fuzûlî Divanı, G.6/1)

Fakat İzzet Molla, Hz. Muhammed’in ayak basması ve teşrifiyle göğün yücelik bulduğundan söz ederken Fuzulî, tersi bir istikamette yüce Kur’an’ın onun peygamberliğini karşılamak için gökten yere indiğini ifade etmiştir. Böylelikle Hz. Peygamber’in göklere çıkmasıyla Kuran-ı Kerim’in yere inmesi arasında hem sanatkârane bir tezat kurar hem de etkili bir hüsn-i ta’lil sanatına yer verir.

2.1.5.2.Hakikat-ı/Nûr-ı Muhammedîyenin anlatıldığı 3-8. beyitler.

Edebiyatımızda Hz. Peygamber, birçok şiir ve nesir türünün konusu olmuştur. Onun beşeri yönü, peygamberliği, mi’râcı, diğer mucizeleri vb. dışında -özellikle Tasavvuf edebiyatında- bir özelliğinden daha bahsedilir. Bu, cismanî ve beşerî boyutun ötesindeki nûr-ı Muhammedîyedir. Mutasavvıflara göre yaratılan ilk varlık Hz. Muhammed’in nurudur. Allah’ın Hz. Peygamber’i bütün âlemlere rahmet olarak göndermesi, onun varlıklar içerisinde en üst dereceye sahip olduğunun delilidir. Diğer tüm varlıklar da onun yüzü suyu hürmetine yaratılmıştır. Müfessirlerden bazıları da bu görüşü benimsemişlerdir. “Gerçekten size Allah’tan bir nûr, apaçık bir kitap geldi”⁷ âyetindeki “nûr” ile ilgili, Taberî (ö. 310/923) ve Râzî (ö. 606/1210) başta olmak üzere bazı müfessirler, ayette kastedilenin Hz. Rasûlullah olduğunu ifade etmişlerdir. Bir başka âyette Hz. Peygamber, “sirâcen münîrâ”⁸, (nûr yayan bir kandil) olarak vasıflandırılır. İşte bu özelliğiyle Hak’tan aldığı ilâhî vahyin nûrunu insanlara ulaştırmaktadır (Akkaya, 2021:184).

Nûr-ı Muhammedî şöyle özetlenebilir: Hz. Peygamber’in altmış üç senelik ömürle sınırlı cismanî hayatından ayrı bir varlığı daha mevcuttur. Allah’tan başka hiçbir şey yok iken ilk defa Hakikat-i Muhammedîye var olmuş, bütün yaratıklar bu hakikatten yaratılmıştır. Âlemin var olma sebebi, maddesi ve gayesi bu hakikattir. Bu husus, mutasavvıfların eserlerinde çok sık kullanılan **لَوْلَاكَ لَمْ يَخْلُقْ الْاَلَمَّ** “(Ya Muhammed!) Sen olmasaydın, felekleri yaratmazdım” hadis-i kutsîsiyle ifade edilir. Resûl-i Ekrem’in rûhu ve nûru

⁵ Kehf 18/101, Ali imran 3/ 144, Tevbe 9/ 128 numaralı ayetlere bkz.

⁶ Enbiyâ 21/ 107, Kalem 68/ 4, İsrâ 17/ 79, Ahzâb 33/ 40- 56 numaralı ayetlere bkz.

⁷ Mâide 5/15.

⁸ Ahzâb 33/46

bütün insanlardan, peygamberlerden, hatta meleklerden önce var olduğundan o, insanlığın manevî babasıdır. Hz. Âdem insanların maddeten babası (ebü'l-beşer), Hz. Muhammed ise ruhların babasıdır (ebü'l-ervâh). "Allah ilk defa benim nurumu yarattı; Âdem, toprakla su arasında iken ben peygamber idim" mealindeki hadislerle de bu hususa işaret edilmiştir." (Kadıoğlu, 2016:210). Hz. Peygamber, bir anlamda hem hakikattir hem de hakikati rehberlik ederek insanlığı 'Hakk'a yönlendirendir.

"Yâ nûre'l-hüdâ" nidasıyla methiyelerin dizildiği bu beyitlerde Allah'ın her şeyi Hz. Muhammed'in nûrundan yarattığı fikrine dayanan bu anlayış, "kün" ilahi emri ve "küntü kenz" hadis-i kutsîsiyle dile getirilmiştir. Avni Konuk, İbn-i Arabî'nin Füsûsu'l-Hikem adlı eserinin şerhinde bu durumu şöyle izah eder: "*Ve muhabbetin asl-ı vücud bulması budur ki: كنت كنزا مخفيا، فارت أن أعرف* Ben mahfî bir hazine idim, bilinme muhabbet ettim, hadis-i kudsisi mucibince zât-ı mutlakın eltâf-ı latîf olan mertebe-i ehadiyyetten kesîf olan mertebe-i vahidiyyete ve ba'duhu ale't-tedric kesâfetle ervâh ve misal ve şehâdet mertebelerine tenezzülü bilinmekliğe olan muhabbetinden münbaistir. Eğer bu muhabbet-i zâtiyye olmasa idi bu vücûdât-ı izâfiyye zahir olmazdı. Binaenaleyh asl-ı vücud muhabbetten ibaret oldu." (2017:635).

Hz. Peygamber evvelu men halakallahu ruhi/nuri. Onun nur-ı pakinden çekilen bayrağın biri âlemdir, diğeri ise Âdem ve onun zürriyetidir. O, bu nev-i insanîde vücudun ekmelidir. Ve bunun için emr onunla bed' olundu ve onunla hatmolundu. İmdi Âdem, mâ ile tıyn arasında olduğu halde o nebi idi (2017:629-630).

Aziz Mahmud Hüdâyî de bir gazelinde bunu şöyle ifade eder:

Nebî idin dahi Âdem dururken mâ'-i tîn içre
İmâm-ı enbiyâ olsan revâdır yâ Rasûlallah.

Kemâl-i zümre-i kümmel seninle bulmuşdur
Vücûdun mazhar-ı tâmm-ı hüdâdır yâ rasulullâh

(Divan-ı İlahiyyat, 28/2-3)

Kısacası mutasavvıflara göre varlık âleminin özü Hz. Muhammed'tir. Kün emri onunla başlamış, onunla sona ermiştir. Mevcûdat henüz yaratılmadan evvel yaratıcı, kendi güzelliğini ve kemâlini temaşâ için onun nurunu ve ruhunu yaratmıştır. Mü'min mü'minin aynası (Ebû Dâvûd, Edeb 49; Tirmizî, Birr 18) olduğu gibi insan-ı kâmil mertebesinin şâhı ve ilahî nurun en büyük aynası da Hz. Peygamber'dir. O, "وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ" (Ey Muhammed!) Seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik." (Enbiya 21/107) ayeti mucibince âlemlere rahmet olarak gönderilmiştir. "إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا" "Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber'e salât ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salât edin, selâm edin." (Ahzab 33/ 56) ayeti gereğince de bütün âlem, bütün ecrâm-ı felek ve taife-i melek onunla zâkir, ona duacı ve ona hayrandır.

2.1.5.3. Hz. Peygamber'in Cebrail ve birçok peygamberle kıyaslanarak övüldüğü, yüceltildiği 9-24. beyitler

Kasidenin 9. beytinden 20. beytine kadar olan kısmında Hz. Muhammed, تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا "İşte bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık." ayeti gereğince Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. İsmâîl, Hz. Yûsuf, Hz. Yûnus, Hz. Mûsa, Hz. İsâ gibi

peygamberlerle ve Âsaf, Züleyhâ gibi tarihî şahsiyetlerle telmih ve hüsn-i ta'lîl yoluyla kıyaslanarak övülmüş ve yüceltilmiştir:

Hiz. Âdem'in Hiz. Muhammed'in yüzünün fikriyle kendini kaybedip günaha düştüğü, Nuh'un kaptanı olduğu gemide her yerde o yetimler incisini aradığı, Hiz. İbrahim'in onun gelişinin şevk ve heyecanıyla Kâbe'yi bünyad ettiği, Hiz. Musa'nın onun nübüvvetinin geçidi olduğu için şerleri def eylediği, Hiz. İsmail'in canını aslında ona feda ettiği, Züleyha'nın gerçekte derdinin Yusuf değil onun aşkı olduğu, Mesih'in can bahşeden nefesinin aslında Hiz. Peygamber'in gelişini müjdelemek için ölümlere can verdiği beyit beyit dile getirilmiş, Hiz. Cebrail'in bile o şahlar şahının hizmetçisi olduğu ifade edilmiştir.

Kasidenin 20. beytinden 25. beytine kadar da yine doğrudan Hiz. Peygamber muhatap alınarak övgüde bulunulmuştur. Mahşer meydanının şahı, dertlilerin dermanı, günahkârların penahı, Hak meclisinin aşinası ve ümmi lakaplı hoca olduğu dile getirilmiştir. Enbiya suresi 107.ayetle "levlâk" hadisine iktibasta da bulunulan bölümde Hiz. Peygamber'in âlemlere rahmet olarak gönderildiği, İsevîlerin levlâk aynasında onun yüzünün güneşini seyredip artık darağacına itibar etmedikleri zikredilmiştir.

2.1.5.4. Söyleyici âşığın dua ve yakarıшта bulunduğu 25-50. beyitler

Şairin kusur ve günahlarını dile getirip af ve bağışlanma dilediği, duada bulunduğu, Hiz. Peygamber'den şefaât umduğu bölümdür. Bu bölümde, coşku ve lirizmin arttığı, doğallık ve samimiyetin tırmandığı görülür. İltifat sanatı yaparak ikinci ağızdan birinci ağza yönelen âşık, kendi kusur ve hatalarını itiraf edip affını ister.

Kasidede, şair monotonluğu kırmak, methiyeden yakarış ve duaya geçmek için iki matla beyti daha söyler. Bunlar kasidenin ortasında yer alan 25 ve 26. beyitlerdir. Ağlayan gözlerime merhamet nazarıyla bir bak, sana diyeceklerim var, dedikten sonra kasidenin sonuna kadar arzu, istek ve dualarını söyler, diyeceklerini içten ve ağlamaklı bir ruh haliyle ortaya koyar. "*Sehv, hata, günah, cürm, isyan*" kelimelerinin çokça tekrarlandığı bu bölümde söyleyici, taşkınlıklarını hasret ve pişmanlık içerisinde dile getirir ve Allah'tan af ve mağfiret ister.

Defter itdüm şimdilik *cürm ü günâhumdan* biraz

Dahı var *Allâhu a'lem* bir nice *sehv ü hatâ* (43.b)

İ'tirâf-ı *cürm* iderken eyledün *cürm-i* diger

Ey kalem itmez misin sâhib-şerî'atden hayâ (44.b)

'İzzetâ *cürmüñ* yine yazdı kirâmen kâtibîn

Bir *hatâ-yı fâhiş* itdün kim idüp *nakl-i hatâ* (45.b)

Methiye bölümünde birçok peygambere telmih yapılarak o dönemin vak'a ve şahsiyetlerine göndermede bulunulurken dua bölümünde sırasıyla Hiz. Ebu Bekir, Hiz. Ömer, Hiz. Osman, Hiz. Ali, Hiz. Hasan, Hiz. Hüseyin ve Kerbela şehitlerine telmih yapılmıştır. Söyleyici âşık; birinin doğruluğuna, birinin adaletine, birinin hayâ sahibi oluşuna, birinin cesaretiyle Hayber Kalesini fethine, diğerlerinin de çektikleri cefa ve musibetlere atıfta bulunarak etkili ve anlaşılır bir dil, coşkulu bir söyleyişle yakarışa devam etmektedir.

Son üç beyitteyse dua içerikli Arapça-Farsça karışık söylenen mülemma beyitlerle kaside sonlandırılmıştır.

2.1.6. Kasidenin Edebi/Estetik Yönü:

Bir metnin ses-şekil, dil ve muhteva özellikleri kadar şairin hayal ve zihin dünyasındaki imge ve çağrışımları kullanımı, muhtevayı sanatlı ve etkili bir biçimde ortaya koyması da önemlidir. Şairler, her seferinde yepyeni benzetmeler, değişik bağdaştırmalar, daha önce hiç kullanılmamış anlatım biçimleri, ses açısından değişik kuruluşlar (Aksan, 2016:31) meydana getirirler. Bazen zıtlıklardan, tekrarlardan, müteradif kelimeleri bir arada kullanmaktan bazen de ilgi çekici ses ve kelime oyunlarından yararlanırlar. Bu bölümde, kasidede yer alan söz ve anlam sanatları ve bu sanatların şiirin dinamizmine katkıları ele alınacaktır.

İncelenen kasidede, en çok başvurulan edebi sanatlar telmih, tenasüp, kinaye, teşbih, hüsn-i ta'lîl, nida, tezat ve iktibas sanatlarıdır. Dinî içerikli bir kaside olması hasebiyle dinî vak'a ve şahsiyetlere telmihte bulunulmuş, Hz. Peygamberle ilgili sıfatlar söylenip mevsuf kastedilerek kinaye yollu bir anlatıma başvurulmuş, Kur'an ve hadis metinlerinden belli bir lafız alıntılanarak iktibas, güzel ve hayali sebepler kurularak hüsn-i ta'lîl yapılmıştır. Ayrıca kasidenin özellikle dua bölümünde Allah'a ve peygambere seslenilerek nida sanatına çokça yer verilmiştir. Şimdi, kullanılan edebi sanatlar, kasidedeki yeri ve anlama katkısıyla tek tek değerlendirilecektir.

2.1.6.1. Telmih ve Hüsn-i Ta'lîl:

Kasidede ilk dikkati çeken sanatlar, telmih ve hüsn-i ta'lîldir. Bu sanatları aynı başlık altında değerlendirmemin sebebi, şiirde de genellikle aynı dize veya beyitte bir arada kullanılmış olmalarıdır. Manzumede toplam 10 yerde⁹ hüsn-i ta'lîl, 18 yerde¹⁰ de telmih sanatına yer verilmiştir. 9. beyitten 18. beyte kadar olan bölümde telmih ve hüsn-i ta'lîl sanatlarına birlikte yer verilmiştir. Hz. Peygamber; Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim, Hz. İsmail, Hz. Yusuf, Hz. Yunus, Hz. Musa, Hz. İsa gibi peygamberlerle ve Âsaf, Züleyha gibi tarihî şahsiyetlerle telmih ve hüsn-i ta'lîl yoluyla kıyaslanarak övülmüş ve yüceltilmiştir. Örneğin şair, kasidenin 9. beytinde;

Rûy-ı gendüm-gûnuñuñ fikriyle kendin itdi gayb

'Amd ile sâdır ola hâşâ ki Âdem'den hatâ

"Âdem, buğday renkli yüzünün fikriyle kendini kaybetti. (Yoksa) bile bile ondan hata sadır olması katiyen (düşünülemez)." diyerek aslında işlenen bir günahı hayali ve güzel bir sebebe bağlayarak hem Hz. Âdem'i övmüş hem de ilk peygamberden başlayarak bütün peygamberlerin Hz. Muhammed'e müştak olduklarını dile getirmek suretiyle Hz. Peygamber'i yüceltmıştır. Kasidenin 11. beytinde ise;

İbni Âzer Mekke'yi esnâmdan tathîr idüp

Makdemüñ şevkiyle itdi Ka'betu'llâhı binâ

"Azer'in oğlu (İbrahim), Mekke'yi putlardan temizleyip senin gelişinin şevkiyle Kâbe'yi bina etti." diyerek hem tarihî ve dinî bir olayı hatırlatmakta hem de bu olayı hayali ve güzel bir sebebe bağlamaktadır.

Telmih ve hüsn-i ta'lîl sanatlarının en güzel örneklerinden biri de kasidenin 15. beytidir. Şair burada Hz. Süleyman'ın veziri Asaf, vezirin olsa senin gibi fakıryla övünüp saltanat

⁹ 2,4,9,10,11,12,13,15,16,17. beyitlerde

¹⁰ 6,9,10,11,12,13,14,15,16,17,27,29,30,31,32,33,34,41. beyitlerde

makamlarını terk eylerdi, diyerek fakr ve fahr kelimeleri arasında cinas-ı mütekârib, Asaf ile fakr kelimeleri arasında tezat, tarihî bir şahsiyeti hatırlatmak suretiyle telmih, hayalî ve güzel bir sebeple hem Asaf'ı hem de Hz. Peygamber'i yücelterek hüsn-i ta'lîl sanatına yer vermiştir.

Terk-i câh-ı saltanat eylerdi olsa âsafuñ

Fahr idüp zâtuñ gibi fakruñla şâh-ı etkiyâ

Naatta, geçmişte yaşanmış vak'alara ve dinî şahsiyetlere hem methiye (10) hem de dua bölümünde (8) telmih ve hüsn-i ta'lîl yoluyla çokça yer verilmiştir. Makalenin uzayıp gitmemesi için yukarıda her iki sanatın bir arada kullanıldığı üç örnekle iktifa edildi. Kasidenin diğer beyitlerinde de benzer güzellikte telmih ve hüsn-i ta'lîl sanatlarına başvurulmuştur.

Tablo12: “Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Başlıklı Kasidede Yer Alan Vak'a ve Şahsiyetler

Kasidede Geçen Tarihi Vak 'a ve Şahsiyetler	Yeri
Levh-i Mahfûzda kaderlerin yazılması	6.beyit
Hz. Âdem'in yasak meyveden yemesi	9.beyit
Hz. Nuh'un tufanda gemiye kaptan olması	10.beyit
Hz. İbrahim'in Mekke'yi putlardan temizlemesi	11.beyit
Hz. İsmail'in canını kurban eylemesi	12.beyit
Züleyha'nın Yusuf'a âşık olması	13.beyit
Hz. Yunus'un balığın karnına düşmesi	14.beyit
Hz. Süleyman'ın veziri Asaf'ın saltanat sahibi olması	15.beyit
Hz. Musa'nın asasıyla Kızıldeniz'i ikiye yarması, Firavun ve askerlerinin boğulması	16.beyit
Hz. İsa'nın nefesiyle ölüleri diriltmesi	17.beyit
Hz. Cebrail'in Mirac'a çıkarken Refref'e binen Hz. Peygamber'e eşlik etmesi	19.beyit
Hz. Ebubekir'in doğruluğu	29.beyit
Hz. Ömer'in adaleti	30.beyit
Hz. Osman'ın hayâ sahibi olması	31.beyit
Hz. Ali'nin cesareti	32.beyit
Hz. Hasan ve Hüseyin, çektikleri cefalar, şehadetleri ve Kerbela şehitleri	34.beyit
Ad Kavminin başına gelen bela ve musibetler	41.beyit

2.1.6.2. Tenasüp ve Tezat:

İşlenen tema ve içeriğe uygun, müteradif ve mütekârib kelimelerin sıralanmasıyla tenasüp sanatına yer verilirken anlamca birbirine zıt kavram ve kelimelerin bir arada kullanılmasıyla da tezat sanatına yer verilir. Mütekellimin bir *gedâ*, muhatabın ise *şahlar şahı* Hz. Muhammed oluşu şiirde birçok tezat sanatını da beraberinde getirmiştir. Aynı zamanda Mirâc ve nûr-ı Muhammedi'nin anlatıldığı methiye bölümünde felek ve gökler âleminde

bahsedilmesi, yer-gök, ulvî-sufî ekseninde tezat sanatlarını doğurmuştur. Dua bölümünde ise mütekellimin günahkâr oluşu, aslında azabı hak ediyor olması ancak af ve merhametten de ümidini kesmemesi tezat sanatlarını ortaya çıkarmıştır. Hz. Muhammed'in vasıflarının peş peşe sıralanarak övüldüğü, yüceltildiği bölümlerde de tenasüp sanatına yer verilmiştir. Kısacası kasidenin neredeyse her beytinde tezat¹¹ ve tenasüp¹² sanatları göze çarpmaktadır.

Örneğin 18.beyitte;

Böyle yâd eyler seni ins ü melek cinn ü peri

Gökde Mahmûd Ahmed ü yerde Muhammed Mustafâ

"İns ü melek cinn ü periyle Mahmûd Ahmed ü Muhammed Mustafâ" ifadeleri arasında tenasüp; "yer ve gök" kelimeleri arasında ise tezat sanatı vardır.

Şair, naatta Hz. Peygamber'in yüceliğini anlatmak için birçok peygamberle Hz. Muhammed'i mukayese eder. Hem sağlam bir inanç hem de sağlam bir üslup sahibi olan şair, bir peygamberi yüceltirken diğer peygamberin değerini düşürmez. Aksine bir yolunu bulup diğer Hak peygamberleri de över ve yüceltir. Örneğin 14. beyitte;

Menzilüñ Yûnus ile beyne's-semâ'i ve's-semek

'Arşdan bâlâ iken mi'râc-ı kadr-i enbiya

diyerek hem Hz. Muhammed'i hem de Hz. Yunus ve diğer peygamberleri yüceltmıştır. Beytin birinci mısra'ında "Yunus ile mesafen gökle balık arasıdır." denilerek Hz. Yunus'un balığın karnına düştüğüne telmih yapılmış ancak yapılan kıyas ikinci mısrayla tamamlanmasa eksik kalacaktır. Şair ikinci mısra'da "Peygamberlerin itibarının miracı, arştan yüksek iken" ifadesiyle diğer peygamberleri ve Hz. Yunus'u da balığın karnında bırakmayıp arştan daha yüksek bir yere konumlandırıyor. Bir sonraki beyitteyse Hz. Süleyman'ın veziri Âsaf ile saltanat makamlarını terk arasında güzel bir ilgiyle yine tezat sanatına yer vermiştir.

Terk-i câh-ı saltanat eylerdi olsa âsafuñ

Fahr idüp zâtuñ gibi fakruñla şâh-ı etkıyâ

Beyitte "câh-ı saltanat ve Âsaf" kelimeleri arasında tenasüp ilgisi varken câh-ı saltanat terkibine "terk" kelimesi eklenmek suretiyle bir tezat ilgisi kurulmuştur. Ayrıca ikinci mısrada geçen "fahr ve fakr" kelimeleri arasında ilk bakışta bir ses sanatı olan cinas dikkati çekerken mana yönüyle bakıldığında tezat sanatı da sezilmektedir.

Kasidenin 28.beytinde ise tenasüp ve iham-ı tezat sanatları bir aradadır.

Eyle ihsânuñ şifâ bî-çâregân-ı ümmete

'İllet-i tekvîn-i 'âlemdür vücûduñ hem deva

Beyitte geçen "ihsan, şifâ, devâ" kelimeleri arasında tenasüp; birinci mısra'da geçen "Eyle ihsânuñ şifâ ile bî-çâregân-ı ümmete" arasında tezat; ikinci mısra'da geçen "illet ile devâ" kelimeleri arasında ise iham-ı tezat vardır.

2.1.6.3. Teşbih ve İstiare:

Kasidenin tamamında 15 yerde teşbih-i belîğ sanatına yer verilirken sadece iki yerde teşbih-i mufassal vardır. Bu da şairin özlü ve sanatlı bir dille eserini ortaya koyduğunu göstermektedir. Teşbih unsurlarından sadece biriyle yapılan istiare sanatına ise sadece iki

¹¹2, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 14, 15, 18, 19, 26, 28, 29, 31, 35 ve 49. beyitlerde

¹²3, 5, 6, 10, 11, 13, 17, 18, 24, 28, 29, 30, 32, 43, 45, 46, 49. beyitlerde

kez başvurulmuştur. Bu da şairin, sanatkârane bir ifade ortaya koyarken okuyucunun hayal ve zihin dünyasını zorlayacak kapalı ifadelerden kaçındığını göstermektedir. Kasidenin 3. beytinde şair;

Nüh felek devr itmeden togmazdan evvel âfitâb

Mihr idüñ sen ‘âlem-i vahdetde yâ nûre’l-hüdâ

“Ey hidayet ışığı! Dokuz kat gök devretmeden, güneş doğmadan evvel sen, vahdet âleminde güneştin.” demek suretiyle “sen” diyerek hitap ettiği Hz. Peygamber’i vahdet âleminin güneşi olarak nitelendirmektedir. “Yâ nûre’l-hüdâ” diyerek nidâ ve kinaye sanatlarına da başvuran şair, “felek, mihr, nûr, âfitâb” kelimelerini bir arada kullanarak da tenasüp sanatına yer vermiştir.

Şâh-ı Cebrâ’il hadem şâhen-şeh-i Refref-serîr

Lî-ma’allâhî ‘âlem Hâkân-ı taht-ı ıstıfa

Yukarıda geçen kasidenin 19. beytinde teşbih-i belîğ ve tezat sanatları iç içe geçirilerek etkileyici bir anlatım sergilenmiştir. Birinci mısırda “Şâh-ı Cebrâ’il” denilerek en büyük melek olan Hz. Cebrail bir padişaha benzetilerek teşbih-i belîğ sanatına başvurulmuş; hemen akabinde “hadem” kelimesi kullanılarak tezat sanatıyla hem okuyucu şaşırtılmış hem de Hz. Cebrail, şahlar şahı olan Hz. Muhammed’in yanında bir hizmetkâra benzetilmek suretiyle aynı mısırda ikinci kez teşbih-i belîğ sanatına başvurulmuştur. Beytin ikinci mısırında ise iktibas ve teşbih sanatları bir arada verilmiştir.

Sühre-i bezm-i ‘usât itdi iki kâfir beni

Bir oyun oynadılar kim baña bu nefis ü hevâ

40.beyitte ise şair, nefis ü hevâyı iki kâfire, kendisini ise asiler meclisinin fecr-i kazibine benzetmiştir.

Câme-dûz-ı mevt-i ahmer biçmeden sevb-i sefid

Olmadan bend-i dehânuñ sûzen-i vâ- hasretâ

46. beyitte geçen “câme-dûz-ı mevt-i ahmer” (kızıl ölüm terzisi) ifadesiyle kastedilen ölüm meleği Azrail’dir. Azrail, bir terziye benzetilerek açık istiareye başvurulduğu gibi pişmanlık da bir iğneye benzetilmiş olup teşbih-i belîğ sanatı yapılmıştır. Ayrıca beyitte sevb-i sefid ile anlaşılan kefen olup sıfat söylenerek mevsuf kastedildiğinden kinaye vardır.

2.1.6.4. İktibas ve İrsal-ı Mesel:

İncelenen manzumede 9 yerde iktibas 2 yerde de irsal-ı mesel sanatına yer verilmiştir. Naat olduğu için Kur’an veya hadiste Hz. Muhammed’den bahseden, onu öven alıntılar yapılmıştır. Genellikle nâkıs iktibas şeklinde yapılmış olup 6 ayet, 4 hadis-i şerif iktibas edilmiştir. İktibas edilen ayet ve hadislerin çoğu Hz. Peygamber’i öven, onun yüce sıfatlarını anlatan metinlerdir. Kasidede ayrıca iki yerde irsal-ı mesel sanatına yer verilmiştir. 39. beytin ikinci mısırda “kâmetüm kıldı dü-tâ” (Belimi iki büklüm kıldı) deyişi, 43. beytin 2. mısırda ise *Allâhu a’lem* (En iyisini Allah bilir) şeklinde kalıplaşmış bir Arap sözü kullanılmıştır.

Tablo13: Nu'ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl" Başlıklı Kasidede Yer Alan Ayet ve Hadis İktibasları

Ayet İktibasları	Yeri	Hadis İktibasları	Yeri
<i>Rahmeten li'l- 'âlemîn</i> 21/107	23b.1m.	<i>Lî-ma'allâhî</i>	19b.2m.
<i>tenzîh-yâb-ı mâ-gavâ</i> 53/2	26b.1m.	<i>âyîne-i lev-lâkde</i>	24b.1m.
<i>reh-nümâ-yı mâ-yürâ</i> 53/12	26b.2m.	<i>ümmeî vâ ümmeti</i>	20b.1m.
<i>leyse li'l-insâni illa-mâ-se'â</i> 53/39	37b.2m.	<i>Küntü kenzüñ</i>	5b.1m.
<i>bâde-i kâlû bela</i> 7/72	42b.1m.		
<i>kâf u nûn</i> 36/82			

2.1.6.5. Mübalağa:

Mübalağa sanatı ise daha çok söyleyici aşşğın kendi günah ve hatalarını sayıp döktüğü dua bölümünde vardır. Şair, isyan ve gûnahta haddi aşşğını, kendisinden daha gûnahkâr kimse olmadığını söyleyerek pişmanlığını dile getirmektedir. Kasidenin 41.beytinde “Ümmetinden olmasaydım Mevlâ, sadece benim için böyle bin kavme Ad kavmi gibi bela verirdi.” diyerek mübalağa ve telmih sanatlarını bir arada kullanmıştır.

Olmasaydum ümmetüñ mevlâ benümçün yalıñuz

Böyle biñ kavme virürdi kavm-i 'Âd-âsâ belâ

Hemen akabindeki 42.beyitte ise “Kâlû bela badesi, elest meclisine konduğundan beri benim gibi gûnaha mübtela bir sarhoş gelmiş değil.” diyerek mübalağa, iktibas ve telmih sanatlarını bir arada kullanmıştır.

2.1.6.6. Nidâ:

Kasidenin özellikle dua bölümünde Allah'a ve peygambere seslenilerek nida sanatına çokça yer verilmiştir. Kelime grupları bölümünde ünlem grupları olarak da değindiğimiz seslenmeler daha çok kasidenin ikinci yarısı olan yakarış ve dua bölümünde geçmektedir. Naatta toplam 13 yerde nida sanatına yer verilmiştir. Sanatsal anlatım ve övgü dolu vasıflandırmaların yapıldığı birinci bölümden ziyade nida sanatı coşku ve lirizmin giderek arttığı ikinci bölümde vardır. 11'i dua ve yakarış bölümü olan 25. beyitten sonra, 2'si de kasidenin hemen girişinde ilk beyitlerde yer almaktadır. Yani şair, çok sevdiği ve yüceliğini bildiği Hz. Muhammed'e seslenerek söze başladığı gibi sözü yine ondan şefaata dilenmek gayesiyle nidayla sonlandırmıştır. Birinci beytin birinci mısraında şair, “Yâ Muhammed” diyerek Hz. Peygamber'e seslenmiş; ikinci mısraıda ise “ehlen ve sehlen merhaba” lafzıyla Allah, gökler âleminden ev sahibi olarak Hz. Muhammed'e seslenmektedir.

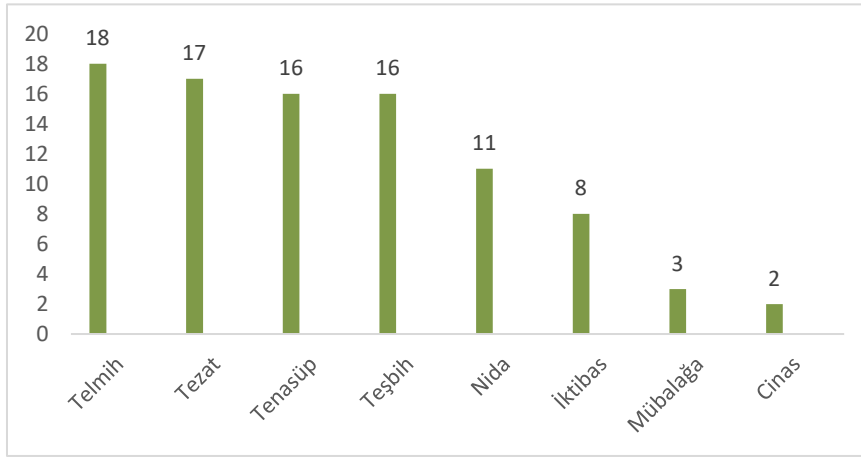
Lirizm ve ses yönü son derece güçlü olan şair, kasidede Allah'a, Hz. Muhammed'e, kaleme ve taç beyitte “İzzetâ” diyerek kendisine seslenmektedir. Allah'a ve Hz. Peygamber'e seslendiği beyitlerde af ve mağfiret dilemekte, bağışlanmayı ummaktadır. Dua bölümünün 35.beytinde “Yâ Rasûla'llâh” diyerek nidâ sanatına yer veren şair, Mahşer günü, kerem yani şefaata vakti gelince bir köle olan kendisini, lütuf dergâhından ayırmamasını söylüyor.

Yâ Rasûla'llâh kerem vakti gelince ümmete

Ben gedâyı eyleme der-gâh-ı lutfuñdan cüdâ

Kasidenin kafiyesinin uzun “â” ünlüsü olması ve ses başlığı altında da değindiğimiz gibi a ünlüsünün sıkça tekrarıyla oluşan asonans, şiirin tamamında bir seslenme ve nida sanatının var olduğunu okuyucuya hissettirmektedir. Mesela Hz. Peygamber’in vasıflarının peş peşe sıralandığı kasidenin 21 ve 22. beyitlerinde, ünleme yer verilmemiş olsa da “a” ünlülerinin ahengiyle okuyucu veya dinleyicide bir nidâ havası yaratmaktadır.

Tablo14: “Nu’ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” Başlıklı Kasidede Yer Alan Edebi Sanatların İstatistiği



SONUÇ

Divan şiiri türleri içerisinde naatların ayrı bir yeri ve önemi vardır. İçtenlik ve coşkunluğun dikkat çektiği bu türe, İslami Dönem Türk Edebiyatı şairleri çokça başvurmuşlardır. Bu makalede, Hz. Peygambere gönülden yakarışların yer aldığı Keçecizâde İzzet Molla’nın “Nu’ût-ı Risâlet ve Âl-i Resûl” başlıklı naatı dil, muhteva ve estetik yönden değerlendirildi. Lirik bir anlatıma sahip kasidenin ses, vezin, kafiye ve tekrarlar yönüyle başarılı olduğu, şairin övgü ve yakarışlarını coşkun bir dille ortaya koyduğu anlaşılmaktadır. Methiye ve dua olmak üzere iki bölümden oluşan kasidenin her iki bölümü de dil, anlatım, üslup ve sanat yönüyle şairin dil becerisini ortaya koymaktadır. Hüsn-i ta’lil, kinaye, teşbih, iktibas ve tezat gibi özgün ve etkileyici edebi sanatlarla, bölümler arasındaki geçişleriyle, tecdid-i matla ve karışık dilde söylenen beyitleriyle son derece zengin bir şiirdir. Türk edebiyatında kaside nazım şekliyle yazılmış özgün övgülerin ve içten yakarışların bulunduğu önemli naatlardan biridir.

KAYNAKÇA

- Akkaya, Veysel (2021). *İbnü'l-Arabî'nin Nûr-ı Muhammedî Açısından Hz. Muhammed ve Diğer Peygamberler Arasındaki İlişkilere Bakışı*. Sufiyye, (10), 179-202.
- Aksan, Doğan(2016). *Şiir Dili ve Türk Şiir Dili*, Bilgi Yayınları, İstanbul.
- Aktaş, Şerif (2014). *Edebiyatta Üslup ve Problemleri*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara.
- Akyüz, Kenan(1990). *Fuzuli Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Andrews, G.Walter (2017). *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Börekçi, Muhsine(2005). "Türkçede Vurgu-Tonlama-Ölçü-Anlam İlişkisi", Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 12, Erzurum.
- Çalışkan, Âdem(2010). *Üslûp ve Üslûpbilim Üzerine-1*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.7, S.34.
- Devellioğlu, Ferit(1997). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Yayınları, Ankara.
- Dilçin, Cem(1997). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- İpekten, Haluk (2018). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, Dergâh Yayınları, İstanbul.
- İsen, Mustafa(1997) *Türk Edebiyatında Peygamber Sevgisi, Ötelerden Bir Ses*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- Kadıoğlu, İdris(2016). *Muhyî ve Hakikat-i Muhammediyye Kasîdeleri*. Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature, 2(1), 10-33.
- Keçecizâde İzzet Molla Dîvânı, metinbankası.com.yazmalar.gov.tr. (erişim tarihi: 10.01.2022).
- Konuk, Avni (2017). *Füsûsu'l-Hikem, Tercüme ve Şerhi*, 2.C. s.1427, İstanbul.
- Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meali (2011). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- Mum, Cafer(2018). *Koca Râgıp Paşa'nın "Söyler" Redifli Gazeli Üzerine Üslûp İncelemesi*. Türk Dünyası Araştırmaları, 118(233), 105-122.
- Tatçı, Mustafa (1997). *Yunus Emre Divânı I,II*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Tatçı, Mustafa; YILDIZ, Musa (2005). *Divân-ı İlahiyât* (tıpkıbasım ve çeviriyazı), Üsküdar Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (erişim tarihi 20.11.2021).
- Vural, Emre (2024). *Şairin Gözünden Av Sahneleri: Klasik Türk Edebiyatında Av*, Journal of History School, C.70, s. 1432-1460.
- Vural, Emre. (2021). *Divan Şairinin Kadim Dostu Memi*, Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, 10(30), s.461-477.
- Yeniterzi, Emine (2002). *Türk Edebiyatında Na'tlara Dair*, Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, C. 11, s. 762-767.
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/kun> (erişim tarihi:03.12.2021)